

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

[Κατὰ τὸν Ἑρβέρτου Σπένσορ].

Ἐπάρχει ἀναγκαιῶς σχέσις μεταξὺ τῶν διαδεχομένων ἀλλήλα παιδαγωγικῶν συστημάτων καὶ τῶν διαδοχικῶν κοινωνικῶν καταστάσεων, μεθ' ὧν ἐκάστοτε συνυπῆρξαν. Πάντες οἱ θεσμοὶ ἐκάστης ἐποχῆς, οἰονδήποτε καὶ ἂν εἴνε τὸ ἀντικείμενον αὐτῶν, ὡς ἀπορρέοντες ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους συγγενειάν τινα. Καθ' ὃν χρόνον οἱ ἄνθρωποι ἐδέχοντο τὸ σύμβολον τῆς πίστεως των, ἀπλῶς ὡς παρεῖχετο καὶ ἠρμηνεύετο εἰς αὐτούς, ἀπὸ τοῦ στόματος ἀλαθήτου αὐθεντίας, μὴ ἀξίουσης περαιτέρω νὰ ἐξηγήσῃ αὐτό, φυσικῶς καὶ ἡ διδασκαλία τῶν παιδῶν ἦτο καθαρῶς δογματικὴ. Ὅτε ἀξίωμα τῆς Ἐκκλησίας ἦτο τὸ «Πίστευε καὶ μὴ ἐρεῖνα», εὐλόγως τοῦτο ἔπρεπε νὰ εἴνε καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς Σχολῆς. Ἀλλὰ σήμερον, ὅποτε διὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ ἀπεκτήθη ὑπὲρ τῶν ἐνηλίκων τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρως ἐξετάσεως καὶ τῆς ἀδιάστου ὑπὸ τοῦ λογικοῦ ἡμῶν ἀποδοχῆς, ἐπόμενον ἦτο καὶ ἡ τῆ νεότητι παρεχομένη παιδείουσι νὰ λάβῃ τὴν μορφήν ἐκθέσεως ἀποτεينوμένης εἰς τὴν κρίσιν τῆς διανοίας αὐτῆς. Καθ' ὃν χρόνον ἐκράτει ὁ πολιτικὸς δεσποτισμὸς, σκληρὸς εἰς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, κυβερνῶν διὰ τοῦ τρόμου, τιμῶν διὰ θανάτου καὶ τὰ ἐλάχιστα τῶν ἐγκλημάτων καὶ ἀδυσώπητος ἐν τῇ κατὰ τῶν στασιαστῶν ἐκδικήσει, ἐμορφώθη παραλλήλως καὶ ἀκαδημαϊκὴ τις κυριότης σκληρὰ ὡς ἐκείνος, πλουσία εἰς αὐστηρὰς διαταγὰς καὶ ἀπειθῆς κολάσεις καὶ διὰ τὰς ἐλαφροτάτας παραβάσεις τῶν δογμάτων αὐτῆς, ὑποβασταζομένη διὰ τῆς ράβδου, τῆς μάστιγος καὶ τῆς εἰρκτῆς. Ἀλλ' ἐπαυξηθείσης τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ ἠπιωτέρων καταστάσεων τῶν ποινικῶν νόμων, ἐπῆλθε συγχρόνως καὶ πρόοδος τις πρὸς ἀγωγὴν ἥττον καταθλιπτικὴν. Ὁ μαθητὴς δὲν συγκατατίθεται πλέον ὅπως ἄλλοτε διὰ τῶν αἰωνίων ἀπαγορεύσεων, ἀντὶ δὲ τῶν αὐστηρῶν ποινῶν μεταχειρίζονται ἄλλα σωφρονιστικὰ μέσα. Κατὰ τοὺς ἀσκητικούς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς οἱ ἄνθρωποι ἔχοντες ὡς ἀρχὴν τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καταπόνησιν ἐπίστευον ὅτι ὅσω μᾶλλον ἀπνηροῦντο τὰς ἀπολαύσεις, κατὰ τοσοῦτον προσῆγγίζον εἰς τὴν τελειότητα, ἔμελλεν ἀναγκαιῶς νὰ θεωρῆται ὡς ἀρίστη ἀγωγή ἐκείνη, ἣτις κατέπνιγε πάσας τὰς ὀρέξεις τοῦ παιδὸς καὶ κατέστελλε συντόμως πᾶσαν αὐτενέργειαν αὐτοῦ

διὰ τῶν στερεοτύπων τούτων λέξεων: «Δὲν πρέπει νὰ κάμῃς τοῦτο». Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν, ὅποτε τέλος ἡ εὐτυχία ἐθεωρήθη ὡς νόμιμος σκοπὸς, φροντὶς δὲ λαμβάνεται, ὅπως ἐλαττωθῶσιν αἱ ἐργάσιμοι ὥραι καὶ εὐάριστοι ἀναψυχαὶ χορηγηθῶσιν εἰς τὸν λαόν, γονεῖς καὶ διδάσκαλοι ἀνανήψαντες ἤρχισαν νὰ ἐννοῶσιν ὅτι αἱ πλείσται τῶν ὀρέξεων τοῦ παιδὸς δύναται ἀφόβως νὰ τύχῳσιν ἰκανοποιήσεως, αἱ δὲ παιδία αὐτοῦ ἐνθαρρύνσεως, καὶ ὅτι αἱ φυσικαὶ κλίσεις τοῦ ἐν μορφῶσει διατελοῦντος πνεύματος δὲν εἴνε τόσοσιν σατανικαί, ὅσον νομίζονται. Ὁ αἰὼν, καθ' ὃν ἐπίστευον ὅτι πᾶν εἶδος βιομηχανίας ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃται εἰς σύστημά τι κανονισμῶν προστατευτικῶν καὶ ἀπαγορευτικῶν, ὅτι ἡ ποιότης καὶ ἡ τιμὴ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ἔπρεπε νὰ ὀρίζεται ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, ὁ αἰὼν οὗτος ὤφειλε νὰ περιθάλλῃ τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ παιδὸς πρέπει νὰ κανονίζεται κατὰ τὸν ἀρέσκοντα τῷ διδασκάλῳ τρόπον, ὅτι ἡ δύναμις μεταβιβάζεται εἰς αὐτὸ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, ὅστις ῥίπτει εἰς αὐτὸ ὡς εἰς δοχεῖον ἀδρανῆς τὰς γνώσεις καὶ ἀνεγείρει οἰκοδόμημα κατὰ τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν. Ἀλλὰ σήμερον, ὅτε ἤρχισαμεν νὰ ἐννοῶμεν ὅτι τὰ πράγματα φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς πολὺ μᾶλλον ἢ ὅσον νομίζεται τὸν κανόνα καὶ τοὺς νόμους αὐτῶν, ὅτι ἡ ἐργασία, τὸ ἐμπόριον, ἡ γεωργία, ἡ ναυτιλία προάγονται κάλλιον, ἐὰν δὲν δεσμεύωνται ὑπὸ κανονισμῶν, ὅτι πᾶν πολίτευμα, ἵνα καρποφορῇ, πρέπει νὰ προκύπτῃ ἐκ τῶν σπλάγγων τῆς κοινωνίας, οὐχὶ δὲ νὰ ἐπιβάλλῃται εἰς αὐτὴν ἐξῶθεν, ἤρχισαμεν συνάμα νὰ ἐννοῶμεν ὅτι ὑπάρχει πορεία τις φυσικὴ καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ ἀνελιζει, ἣν ἀνακόπτοντες ἐπιφέρομεν οὐχὶ μικρὰς βλάβας, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπαγάγωμεν τὸ ἐν μορφῶσει διατελοῦν πνεῦμα εἰς τὰς τεχνητὰς ἡμῶν μορφὰς, καὶ ὅτι καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἡ ψυχολογία ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς, ὑπάρχει νόμος τις ἀναφορᾶς μεταξὺ ζήτησεως καὶ προσφορᾶς, πρὸς ὃν ὀφείλομεν νὰ συμμορφώμεθα, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ κακόν. Διὰ τοῦ ἀπολύτου αὐτοῦ δογματισμοῦ, τῆς ἀπνηροῦς πειθαρχίας, τῶν πολυπληθῶν ἀπαγορεύσεων, τοῦ ἀσκητισμοῦ, τῆς πίστεως εἰς τὰς ἀνθρωπίνους ἀποφάσεις τὸ ἀρχαῖον παιδευτικὸν σύστημα ἐμαρτύρει τὴν συγγενειάν του πρὸς τὸ σύγχρονον κοινωνικὸν σύστημα, ὡς ἀκριβῶς τὸ ὅλως διάφορον νεώτερον παιδευτικὸν σύστημα ἀντιστοιχεῖ εἰς τοὺς ἐλευθερωτέρους ἡμῶν θεσμοὺς ἠρησκευτικούς καὶ πολιτικούς.

Παρομοία τις σχέσις παρατηρητέα και ἐν τῷ τρόπῳ, καθ' ὃν αἱ μεταβολαὶ αὐταὶ ἐτελέσθησαν και ἐπήνεγκον τὴν νέαν τροπὴν τῶν ἰδεῶν. Πρότινων αἰώνων ἐπεκράτει καθολικὴ ὁμοφωνία προκειμένου περὶ θρησκείας, πολιτείας, ἀγωγῆς. Πάντες ἦσαν Παπικοί, Μοναρχικοί, Ἀριστοτελικοί. Μία και ἡ αὐτὴ αἰτία ἀνέτρεψε τὴν ὁμοφωνίαν ταύτην και ἐν τῇ θρησκείᾳ και ἐν τῇ πολιτείᾳ και ἐν τῇ ἀγωγῇ ἀντικαταστήσασα αὐτὴν διὰ διαφορᾶς δοξασιῶν συνεχῶς ἐπαυξανόμενης. Ἡ αὐτὴ ῥοπή πρὸς ἐλευθέραν ἀτομικὴν γνώμην, ἣτις, ἀφοῦ συνετέλεσεν εἰς τὸ μέγα προτεσταντικὸν κίνημα, παρήγαγε και παράγει πολυπληθεῖς αἱρέσεις, ἣτις ἐγέννησε τὰς πολιτικὰς φρατρίδας και ἐκ τῶν δύο ἄλλοτε ἀντιμαχόμενων μεριδίων ἐξάγει καθ' ἐκάστην νέας, ἣτις ἤγειρε τὴν μεγάλην Βακωνικὴν ἐπανάστασιν κατὰ τῆς σχολῆς και ἐκυφόρησε πάντα τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, ἅτινα ἀνεφάνησαν ἔκτοτε ἐν Ἀγγλίᾳ και ἀλλαχοῦ, ἡ αὐτὴ ῥοπή διήρσε τους ἀνθρώπους και ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἀγωγῆς και ἐπολλαπλασίασε τὰς μεθόδους. Αἱ πρόοδοι αὐταὶ ἐξωτερικαὶ ἀκολουθαὶ τῆς αὐτῆς ἐσωτερικῆς μεταβολῆς ἐπῆλθον ἀναγκαίως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ταυτοχρόνως. Ἡ πτώσις τῆς παπικῆς, βασιλικῆς και παιδαγωγικῆς δεσποτείας εἶνε κατ' οὐσίαν ἐν και τὸ αὐτὸ φαινόμενον.

Ἐνῶ δὲ πολλοὶ ἀθύμως βλέπουσι τὴν ἐπιγενομένην ποικιλίαν ἐν τοῖς παιδαγωγικοῖς συστήμασιν, ὁ ἐλευθεροδόξος παρατηρητὴς διαβλέπει ἐν τῇ ποικιλίᾳ ταύτῃ μέσον, δι' οὗ ποτε θὰ ἰδρῦθῃ σύστημα ἀγωγῆς λογικόν. «Ὅ,τι και ἂν εἴπη τις περὶ τῶν ἐν τῇ θεολογίᾳ διαφοριῶν, εἶνε βεβαίον ὅτι αἱ ἐπὶ τοῦ παιδαγωγικοῦ ἐδάφους διαμάχαι διευκολύνουσι τὴν ἐρευναν τοῦ ζητουμένου διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς ἐργασίας.

Ἐὰν κατείχομεν ἤδη τὴν ἀληθῆ μεθόδον, ἀναμφιβόλως πᾶσα διάστασις θὰ ἦτο ἐπιβλαβής· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ εὐρεσις αὐτῆς ἀπόκειται εἰσέτι εἰς τὸ μέλλον, αἱ κατὰ πολλὰς και διαφορὰς διευθύνσεις ἐλευθεραὶ ἐκζητήσεις εἶνε τὸ ἄριστον μέσον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐκαστος ἔχει τὴν ἰδίαν γνώμην στηριζομένην πιθανῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐπὶ τῶν πραγμάτων· ἕκαστος πλήρης ζήλου ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν του ἐργάζεται ἀκαμάτως, ἵνα ἀποδείξῃ τὴν ὀρθότητα και καταστάσῃ γνωστὰ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν· ἕκαστος ἐπικρίνει μετὰ παρρησίας τοὺς ἄλλους. Ἐντεῦθεν δὲ διὰ τοῦ πολυμεροῦς τῶν δυνάμεων εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπέλθῃ πρόδοσις τις ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἀγούσης εἰς τὴν ἀλήθειαν. «Ὅ,τι ἕκαστος θὰ ἐξεύρῃ ἀληθές, ἐπιτήθειον ν' ἀποτελέσῃ μέρος τῆς προτύπου μεθόδου, διὰ τῆς δημοσιεύσεως και τῆς πείρας θ' ἀναγνωρισθῇ ἐπὶ τέλος παρὰ πάντων· διὰ τῶν αὐτῶν δὲ μέσων και πᾶσα πλάνη θ' ἀπορριφθῇ. Οὕτω διὰ τῆς συνεχοῦς ἐπιπροσθε-

σεως τῶν ἀληθῶν πορισμάτων και τῆς ἀποκρούσεως τῶν πλανῶν θὰ μορφωθῇ σὺν τῷ χρόνῳ ἄριστόν τι σύστημα ἀληθῶν διδαγμάτων. Ἐκ τῶν τριῶν καταστάσεων, καθ' ἃς ἡ γνώμη ἐμφανίζεται, τῆς ὁμοφωνίας τῶν ἀμαθῶν, τῆς διαφορίας τῶν ἐκζητούντων και τῆς ὁμοφωνίας τῶν σοφῶν, προδήλως ἡ τρίτη παράγεται ἐκ τῆς δευτέρας. Οἰαδήποτε λοιπὸν και ἂν εἶνε ἡ ἀνησυχία και δυσθυμία ἡμῶν διὰ τὴν ἐν τῷ παρόντι σύγκρουσιν τῶν παιδευτικῶν συστημάτων, ορεόμεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι διερχόμεθα μεταβατικὴν περίοδον, ἐξ ἧς θὰ προκύψῃ τὸ ἀγαθόν.

Σὺν τῇ ἐλπίδι ταύτῃ δυνάμεθα νῦν νὰ ὠφελώμεθα ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε προόδων ἡμῶν. Μετὰ πενήτηντα ἔτη συζητήσεων, δοκιμῶν και παραβολῆς ἀποτελεσμάτων ἐχωρήσαμεν βήματά τινα πρὸς τὸν σκοπὸν. Τινὲς τῶν ἀρχαίων μεθόδων περιέπεσον εἰς ἀχρησίαν, ἄλλαι δὲ νεώτεραι ἐτέθησαν εἰς χρῆσιν, και ἄλλων πολλῶν ἀναμένεται ὅσημέραι ἡ ἐγκατάλειψις ἢ ἡ ἀποδοχή. Εἶνε δὲ πιθανόν ὅτι συμπεριλαμβανόντες τὰς μεταβολὰς ταύτας θ' ἀνεύρωμεν ἐν αὐταῖς ὁμοίους χαρακτῆρας και κοινὴν τινα τάσιν, και οὕτως ἡ πείρα θὰ πορίσῃ εἰς ἡμᾶς τὸν μίτον και θὰ ὑποδείξῃ τὰ μέσα, δι' ὧν θὰ χωρήσωμεν εἰς νέας βελτιώσεις. Πρὶν λοιπὸν εἰσελθῶμεν εἰς σπουδαιότεραν ἐρευναν, ρίψωμεν ὡς ἐκ προοιμίου βλέμμα ἐπὶ τὰς κυριώτερας διαφορὰς, αἰτινες διακρίνουσι τὴν ἀρχαιότεραν ἀπὸ τῆς νεωτέρας ἀγωγῆς.

«Ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἀποβάλλωσι πλάνην τινα, συμβαίνει συνήθως νὰ περιπέτῳσιν ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὴν ἐναντίαν πλάνην. Οὕτω μετὰ σειράν αἰώνων, καθ' οὓς ἡ ἀνάπτυξις τοῦ σώματος ἦτο τὸ μόνον ἀντικείμενον τῆς ἀγωγῆς, ἠκολούθησεν ἄλλη σειρά αἰώνων, καθ' οὓς ἡ θεραπεία τοῦ πνεύματος ἀπέβη τὸ κύριον μέλημα αὐτῆς. Τότε ἔδωκαν εἰς τὰς χεῖρας διεικτών ἢ τριεικτών παιδίων βιβλία και ἐδόξασαν ὅτι τὸ ἀναγκαϊότατον πρᾶγμα ἦτο ἡ μάθησις. Ὡς ἦτο ἐπόμενον, μετὰ τοιαύτην ἀντίδρασιν ἐγένετο νέον βῆμα διὰ τοῦ συνδυασμοῦ ἀμφοτέρων τῶν ἀντιθέτων γνωμῶν, και κατεπείσθημεν ἐπὶ τέλος ὅτι τὸ πνεῦμα και τὸ σῶμα πρέπει νὰ τύχωσι τῆς αὐτῆς μερίμνης, και ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις πρέπει ν' ἀναπτύσσεται καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ μέρη. Οὕτω κατεστάλη ὁ πολὺς πρὸς πρόωρον πνευματικὴν ἀνάπτυξιν ζῆλος, διότι κατενοήθη ὅτι πρῶτιστον ἐρῶδιον διὰ τὴν ἐν τῷ βίῳ εὐδοκίμωσιν τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ στερεὰ σύστασις τοῦ ζώου αὐτοῦ μέρους, ὅτι και ὁ κάλλιστα διωργανωμένος ἐγκέφαλος εἰς οὐδὲν θὰ χρησιμεύσῃ αὐτῷ, ἐὰν μὴ κατέχῃ ἰκανὴν ῥώμην ζωικὴν, ἵνα θέσῃ αὐτὸν εἰς ἐνέργειαν. Ἡ ἐπιδίωξις τοῦ ἐνός ἀνευ τῆς ἐπιμελείας τοῦ ἐτέρου λογίζεται σήμερον ὡς μωρία, ἢ ἡ διάψευσις τῶν εἰς

τὰ πρόωρος ὑπερτροφόμενα πνεύματα στηριχθεισῶν ἐλπίδων καθ' ἐκάστην ἐπιμαρτυρεῖ. Ἐντεῦθεν κατανοεῖται ἡ σοφία τοῦ λογίου, καθ' ὃ μία τῶν πρῶτιστων ἀρχῶν τῆς ἀγωγῆς εἶνε τὸ «σοφῶς τὸν χρόνον ἀναλίσκειν».

Ἡ ἄλλοτε καθολικῶς διαδεδομένη συνήθεια τοῦ ἀποστηθίζειν ἀποβάλλεται ὡσαύτως ὅσημέραι. Πᾶσαι αἱ ἐγκυροὶ ἐν τῇ παιδαγωγικῇ νεώτεροι γνώμαι καταδικάζουσιν ὁμοφώνως τὴν ἀρχαίαν μηχανικὴν μέθodon τῆς διδασκαλίας τῆς ἀναγνώσεως. Ὁ πίναξ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ μανθάνεται συνήθως σήμερον διὰ τῆς ἀναλυτικῆς μεθόδου. Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν γλωσσῶν ἀντὶ τῆς ἄλλοτε ἐν χρῆσει μεθόδου εἰσάγεται νῦν ἄλλη ἀκολουθοῦσα τὴν πορείαν, ἢν αὐτομάτως τὸ παιδίον ἀκολουθεῖ κατὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς μητρικῆς αὐτοῦ γλώσσης. Ἡ περὶ τοῦ Διδασκαλείου τοῦ Battersea και τῶν ἐν αὐτῷ μεθόδων ἐκθεσις ἀναφέρει· «Ἡ διδασκαλία καθ' ὅλην τὴν προπαρασκευαστικὴν περίοδον γίνεται τὸ πλεῖστον προφορικῶς, διασαφηνίζεται δὲ δι' ἐποπτείας ἐκ τῆς φύσεως λαμβανομένης.» Τὸ σύστημα τοῦ ἀποστηθίζειν, ὡς και πάντα τὰ σύγχρονα αὐτῷ συστήματα, ἀπέδιδε περισσοτέραν τιμὴν εἰς τὸν τύπον και τὸ σύμβολον ἢ εἰς τὰ δι' αὐτῶν ἐκφραζόμενα πράγματα. Ἀρκετὸν ἰθεωρεῖτο νὰ ἐπαναλαμβάνωνται ὀρθῶς αἱ λέξεις, ἀνωφελεῖς δὲ και νὰ κατανοῶνται, θυσιαζομένου οὕτω τοῦ πνεύματος εἰς τὸ γράμμα. Ἄλλ' ἀνεγνωρίσθη ἐπὶ τέλους ὅτι και ἐν τῷ σχολείῳ και πανταχοῦ ὅσῳ μᾶλλον προσέχει τις εἰς τὰ σημεῖα, τοσοῦτ' ὀλιγώτερον προσέχει εἰς τὰ σημαίνοντα, ἢ ὡς πρὸ πολλοῦ εἶπεν ὁ Montaigne, «Ἡ μηχανικὴ μάθησις δὲν εἶνε μάθησις.»

Μετὰ τῆς συνήθειας ταύτης τοῦ ἀποστηθίζειν ἐγκαταλείπεται βαθμηδὸν και ἡ μετ' αὐτῆς συνυπάρχουσα συνήθεια τοῦ διὰ γενικῶν ἀρχῶν διδάσκειν. Ἀπὸ τῶν μερικῶν χωρεῖν εἰς τὰ γενικά, εἶνε ἡ ἀρχὴ τῆς νέας μεθόδου, ἣτις, ὡς παρατηρεῖ ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ἐκθεσις, «διὰ τῆς πείρας ἀπεδείχθη δοκιμος, ἂν και ἀντίκειται ἐκ διαμέτρου πρὸς τὴν συνήθως παραδεγεμένην, καθ' ἣν προσφέρονται εἰς τὸν μαθητὴν κατὰ πρῶτον οἱ κανόνες.» Ἡ διὰ κανόνων γινόμενη διδασκαλία καταδικάζεται σήμερον, ὡς ἄγουσα εἰς ἐμπειρικὴν μόνον γῶσιν και παρέχουσα τὸ ψιμύθιον μαθήσεως. Ἡ μέθοδος ἡ προσφέρουσα εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ παιδὸς τὸ καθαρὸν προῖον τῆς ἐρεύνης, χωρὶς νὰ χειραγωγῆσῃ αὐτὸ διὰ μέσου αὐτῆς τῆς ἐρεύνης, εἶνε ἐκνευρστικὴ και ἄγονος. Αἱ γενικαὶ ἀλήθειαι, ἵνα ἡ χρῆσις αὐτῶν καταστῇ εὐρεῖα και διαρκής, πρέπει ν' ἀποκτῶνται μετ' ἀγῶνα. «Τὰ εὐκόλως ἀποκτώμενα καλὰ, εὐκόλως και ἀπόλλυνται», εἶνε παροιμία δυναμένη νὰ λεχθῇ και περὶ τῶν γῶσεων, ὅσον και περὶ τοῦ πλοῦτου. Ἐνῶ οἱ

κανόνες, οἵτινες ἴστανται μεμονωμένοι ἐν τῷ πνεύματι, ἀσύνδετοι πρὸς τὰς ἄλλας ὑπαρχούσας ἐν αὐτῷ γνώσεις, ταχέως λησμονοῦνται, αἱ ἀρχαί, ὧν ἐκφρασις εἶνε οἱ κανόνες, ὅταν ἅπασι ἐννοηθῶσι, γίνονται κτῆμα ἀναφαίρετον τῆς διανοίας. Καὶ ἐνῶ ὁ νέος, οὐτινος ἡ διδασκαλία ἀπετελέσθη διὰ τοῦ ἀτάκτου συστήματος τῶν κανόνων, ἀμνησθεῖ, εὐθὺς ὡς ζητηθῇ παρ' αὐτοῦ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν αὐτῶν κανόνων εἰς νέας περιπτώσεις, ὁ κατέχων μεθοδικῶς τὰς ἀρχὰς λύει τὰς νέας περιπτώσεις μεθ' ὅσης εὐκολίας και τὰς γνωστὰς. Πνεῦμα μορφωθὲν διὰ τῆς σωρείας τῶν κανόνων διαφέρει πνεύματος συστηματικῶς μορφωθέντος διὰ τῶν ἀρχῶν, ὅσον διαφέρει ὕλικόν ἀτάκτως ἐρριμμένον ἀπὸ ὕλικου διακοσμηθέντος και ἀπαρτίσαντος πλήρῳς τι και ἐναρμόνιον ὄλον. Πλεονεκτεῖ δὲ πνεῦμα καλῶς διαμορφωθὲν ὕλικου καλῶς διατεταγμένου οὐχὶ μόνον ὡς ἔχον τὰ μέρη αὐτοῦ στενώτερον συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα, ἀλλὰ και ὡς ἀποτελοῦν ἐνεργὸν παράγοντα ἐκζητήσεων, σκέψεων και ἀνακαλύψεων. Μὴ φανῇ δὲ τοῦτο ἀπλή τις παρομοίωσις· ὁ σύνδεσμος τῶν ἐνοιῶν πρὸς ἀλλήλας και ἡ συνένωσις αὐτῶν εἰς γενικὰς ἀληθείας οὐδὲν ἄλλο εἶνε πράγματι ἢ ἡ διοργάνωσις τῶν γῶσεων, και κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς διοργάνωσεως ταύτης δύναται νὰ μετρηθῇ και ἡ ἰσχὺς τοῦ πνεύματος.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης τοῦ μὴ παρέχειν ἐτοίμους τοὺς κανόνες και παραλείπειν τὰς κατ' ἀφαίρεσιν ἀληθείας, μέχρις οὗ τὸ πνεῦμα ἐξοικειωθῇ πρὸς τὰ πράγματα, προσῆλθεν ὡς πόρισμα ἡ ἀναβολὴ μαθημάτων διδασκομένων ἄλλοτε ἐν ἀρχῇ. Οὕτως ἐγκατελείφθη ἡ μωρὰ συνήθεια τοῦ διδάσκειν τὴν γραμματικὴν εἰς μικρὰ παιδία. Ὡς λέγει ὁ κ. Marcell, «ἀδύναται τις ἀνευδοκίμως νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ἡ γραμματικὴ δὲν πρέπει νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἀφετηρία, ἀλλ' ὡς μέσον τελειοποιήσεως.» Ὁ δὲ κ. Wyse συλλογίζεται ἐπὶ τοῦ ζητήματος οὕτως· «Ἡ γραμματικὴ και ἡ σύνταξις εἶνε ἄθροισμα κανόνων, οἱ δὲ κανόνες ἐξάγονται ἐκ τῆς πράξεως, εἶνε τὸ τέρμα, εἰς ὃ ἐπαγωγικῶς καταφθάνομεν διὰ τῆς μακρᾶς παρατηρήσεως και παραβολῆς τῶν καθ' ἕκαστον, εἶνε ἐν ἄλλοις ἢ ἐπιστήμη, ἢ φιλοσοφία τῆς γλώσσης. Ἐὰν συμβουλευθῶμεν τὴν πορείαν, ἢν ἡ φύσις ἀκολουθεῖ, θὰ διδασθῶμεν ὅτι οὐδέποτε αὐτὴ ἀναβιβάζει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰ ἄτομα ἢ τὰ ἔθνη εἰς τὴν ἐπιστήμην. Γλώσσά τις ὁμιλεῖται ἐπὶ μακρὸν και ποίηματα γράφονται ἐν αὐτῇ, πρὶν εἶτι γίνῃ σκέψις περὶ γραμματικῆς και προσωδίας· οὐδ' ἀνεμύνητο ἡ λογικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἵνα διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ σκέπτονται λογικῶς.» Καὶ ἐν κεφαλαίῳ, ὅπως ἡ γραμματικὴ ἐξευρέθη μετὰ τὴν μόρφωσιν τῆς γλώσσης, οὕτω πρέπει και νὰ διδάσκηται μετὰ τὴν ἀπόκτησιν αὐτῆς. Τὴν ἀκρίβειαν τοῦ συμ-

περάσματος τούτου θά όμολογήσωσι πάντες, όσοι άνελογίσθησαν τήν ύφισταμένην αναλογίαν τής αναπτύξεως του ατόμου προς τήν ανάπτυξιν του όλου γένους.

Εκ των νέων παιδαγωγικών αρχών σπουδαιοτάτη είνε και ή τής συστηματικής παρά τῷ παιδί ανάπτυξεως τής παρατηρητικής δυνάμεως. Μετά μακρούς αιώνας τυφλώσεως κατείδομεν επί τέλους ότι ή έμφυτος τῷ παιδί κλίσις προς άσκησιν τής παρατηρητικής δυνάμεως δέν είνε άμοιρος σημασίας και ώφελείας. "Ο,τι άλλοτε έθεωρείτο ως άσκοπος αύτου περιέργεια, ως παιδιά ή κακία κατά τās περιστάσεις, θεωρείται σήμερα ως μέσον, δι' ου τό ανθρώπινον πνεύμα προσκτάται τās γνώσεις, έφ' ών θά στηριχθῆ άπασα ή μέλλουσα αύτου μάθησις. Έντεϋθεν επήγασε τό καλώς μέν έπινοηθέν, αλλά κακώς εφαρμοσθέν μάθημα τής πραγματογνωσίας. Τό αξίωμα του Βάκωνος ότι ή φυσιογνωσία είνε ή μητηρ των άλλων έπιστημών, εξετιμήθη τέλος δεόντως εν τῇ παιδαγωγία. Άνευ γνώσεως άκριβούς των όρατών και άπτών ιδιοτήτων των σωμάτων αι αντίλήψεις του πνεύματος είνε ψευδείς, οι συλλογισμοί πεπλανημένοι και ή λειτουργία καθόλου άγονος. «Όταν ή άκριβής διά των αισθήσεων παρατήρησις όλιγοφῆται κατά τήν πρώτην ηλικίαν, καθ' άπασαν τήν μετά ταύτα εκπαιδευσιν τά άποτελέσματα τής όλιγοφίας ταύτης θά είνε έπαισθητά και μάλιστα κατά τρόπον άθεράπευτον.» Και άληθώς, εάν καλώς σκεφθώμεν, εκ τής παρατηρητικής δυνάμεως εξαρτάται ή έπιτυχία εν παντί έργω. Άνάγκη αυτης έχει και ό καλλιτέχνης και ό φυσιοδίφης και ό ιατρος προς άσφαλή διάγνωσιν και ό μηχανικός, εις τον όποιον είνε τοσοϋτον αναγκαία, ώστε όφείλει να διέλθῃ ικανά έτη εν τῷ πρακτικῷ εργαστηρίω προς άπόκτησιν αυτης, αλλά και ό φιλόσοφος υπέρ πάντα άλλον, αφού ή αξία αυτου έγκειται κυρίως εις τό να παρατηρῆ τās σχέσεις των πραγμάτων εκεί, ένθα οι άλλοι οϋδόλως παρετήρησαν αυτάς, οϋχ ήττον δέ και ό ποιητής, οϋτινος ιδιον είνε να διακρίνῃ τās καλās άπόψεις τής φύσεως, τās όποιās πάντες μέν ευχερως άντιλαμβάνομεθα μετ' εκείνον, άλλ' οϋδόλως πρό αυτου είχαμεν παρατήρησῃ. Και καθόλου οϋδέν υπάρχει πλείονος έπιμελείας και σπουδῆς αξιον όσον τό παρέχειν εις τό πνεύμα παραστάσεις ζωηράς και πλήρεις, οϋδ' άνεγειρεται οικοδόμημα περιουσίας δι' υλικου κακώς παρασκευασθέντος.

Εγκαταλειφθείσης τής αρχαίας μεθόδου του προσφέρειν τās γνώσεις υπό μορφήν άφηρημένην, άλλῃ τις νέα έπεδοκιμάσθη, καθ' ήν αι γνώσεις προσφέρονται υπό μορφήν συγκεκριμένην. Τά στοιχεία των φυσικών έπιστημών διδάσκονται σήμερα δι' άμέσου έποπτείας, καθ' όν τρόπον

μαθάνομεν να διακρίνωμεν τους χυμούς και τά χρώματα. Η χρῆσις σχήματος σφαιρικού διά τά πρώτα μαθήματα τής αριθμητικής είνε παράδειγμα τής νέας ταύτης μεθόδου. Καθ' όμοιον τρόπον ό καθηγητής Morgan εξηγεί τό δεκαδικόν σύστημα. Ο κ. Marcell άπορρίπτων εϋλόγως τό αρχαίον σύστημα των πινάκων διδάσκει τά περι βαρών και μέτρων παρουσιάζων τῷ μαθητῇ πήχεις, πόδας, λίτρας και τά τοιαύτα, άφίνων δέ αυτον να εύρη διά τής πείρας τās σχέσεις αυτών. Και ή χρῆσις υδρογείων σφαιρών και τύπων κανονικών σωμάτων εν τῇ διδασκαλίᾳ τής γεωγραφίας και τής γεωμετρίας από τής αυτης αρχῆς όρμάται. Ίδιος χαρακτήρ τής μεθόδου ταύτης προφανώς είνε ότι οδηγεί τό πνεύμα του παιδός διά τής όδοϋ, ήν ήκολούθησε τό ανθρώπινον πνεύμα. Αι κατ' αριθμόν, μορφήν και τόπον άλήθειαι εξήχθησαν πᾶσαι εξ υλικών άντικειμένων και διά τουτο προσφέροντες αυτάς υπό μορφήν συγκεκριμένην καθιστώμεν δυνατόν εις τον παιδα να τās άποκτήσῃ καθ' όν τρόπον άπέκτησεν αυτάς ή άθρωπότης. Και δέν είνε δυνατόν άλλως να μάθῃ αυτάς' αι υπό άφηρημένην μορφήν προσφερόμεναι γνώσεις δέν έχουν εννοίαν δι' αυτον, είμη όταν κατανοῆ, ότι δι' αυτων άπλως εκφράζεται ό,τι έποπτικώς διακρίνει.

Αλλά τήν σημαντικωτάτην μεταβολήν άποτελεί ή συνεχώς κρατυνομένη τάσις προς ευαρεστοτέρην διεξαγωγήν των σπουδών. Προήλθε δέ αυτη εκ τής κατά τό μάλλον ή ήττον σαφούς ταύτης παρατηρήσεως, ότι τό ειδος τής πνευματικής ενεργείας τό άρέσκον εις εκάστην ηλικίαν είνε και τό μάλιστα ώφελουόν αυτήν, και τανάπαλιν. Ένισχύεται καθ' εκάστην ή γνώμη ότι, όταν τό έν αναπτύξει διατελουόν πνεύμα αισθάνεται ένδιαφέρον προς ειδός τι γνώσεων, κατέστη ήδη ώριμον, όπως προσλάβῃ αυτάς ως αναγκείας εις τήν πρόοδον αυτου, ότι δέ τουναντιον ή άποστροφή αυτου προς οίανδήποτε σπουδήν άποδεικνύει ότι ή σπουδή αυτη παρέχεται προώρως ή έν μορφή οϋχι συστηματική. Έντεϋθεν όρμάται ή καταβαλλομένη προσπάθεια, όπως ή άγωγή καταστῆ τερπνή μέν κατά τήν παιδικήν ηλικίαν, πάντοτε δέ ένδιαφερούσα, ως και ό πολυς σήμερα γινόμενος λόγος περι τής αξίας των παιδιών εν τῇ άγωγή, των άσμάτων και των μύθων. Και καθόλου τό πρόγραμμα τής άγωγῆς ρυθμιζεται συνεχώς επί μάλλον κατά τās τάσεις του παιδός. Συνεχώς έρωτώμεν, αν τουτο ή εκείνο τό μάθημα είνε άγαπητόν εις τον παιδα, αν εγειρει τό ένδιαφέρον αυτου. «Η φυσική αυτου κλίσις προς τήν ποικιλίαν, λέγει ό κ. Marcell, πρέπει να ικανοποιῆται, να χρησιμοποιῆται δέ και ή περιέργεια αυτου προς τό συμφέρον αυτης τής παιδεύσεως του. Τά μαθήματα πρέπει να λήγωσι, πριν τό παιδιον δείξῃ σημεία κοπώσεως.»

Τά αυτά δέ ισχύουσι και διά τους μάλλον ενήλικας παιδας. Η βραχεία άνάπαυσις κατά τά διαλείμματα των μαθητών, αι ανά τήν πεδιάδα εκδρομαί, τά ευάρεστα άναγνώσματα, τά εν χορῷ άσματα, πάντες οι νέοι οϋτοι σχολικοί θεσμοί είνε ένδείξεις τής έπιγενομένης μεταβολῆς. Ο άσκητισμός εκλείπει από τής άγωγῆς, ως εκλείπει και από του βίου, και ό συνήθης σκοπός τής πολιτικής νομοθεσίας, ή ευτυχία, καθίσταται όλονέν και ό σκοπός τής σχολικής νομοθεσίας και του παιδικου δωματιου.

Και νυν τίς είνε ό κοινός χαρακτήρ πασών τουτων των μεταβολών; Δέν είνε ή τάσις προς ρύθμισιν τής άγωγῆς κατά τās άπαιτήσεις τής φύσεως; Τήν τάσιν ταύτην βλέπομεν εν τῇ εγκαταλείψει τής λίαν προώρου πνευματικής μορφώσεως, εν τῇ φροντίδι όπως τά πρώτα έτη άφειθώσιν εις τήν ανάπτυξιν των μελών και των αισθήσεων, εν τῇ αντικαταστάσει τής άποστηθίσεως δια προφορικής και πειραματικής διδασκαλίας, όποία είνε εκείνη, ήν ό παίς λαμβάνει εκ των κήπων και των άγρών παιζων συνάμα. Βλέπομεν αυτην προσέτι εν τῇ επικρατήσει τής ψυχολογικής διδασκαλίας τής αναβαλλούσης τους γενικούς όρισμούς και τās γενικās έννοιās, έως ου τό πνεύμα δυναθῆ να στηρίξῃ αυτάς επί μερικων περιστάσεων, εν τῷ συστήματι τής έποπτικής διδασκαλίας τής παρεχούσης υπό μορφήν συγκεκριμένην τά στοιχεία των έπιστημών, και πρό πάντων εν τῇ καθ' εκάστην εκδηλουμένην προσπάθειā όπως ή σπουδή λαμβάνῃ μορφήν ευάρεστον, ίνα είνε άγαπητή. Ως έγκειται εν τῇ φύσει των πραγμάτων, ή ήδονή ή συνοδεύουσα τās αναγκείας λειτουργίας πάντων των πλασμάτων χρησιμεύει ως κέντρον διά τήν πλήρωσιν αυτων, και ή ευχαρίστησις, ήν αισθάνεται τό παιδιον κατά τήν περίοδον τής άνευ διδασκαλου μορφώσεως να δάκνῃ και να συντρέβῃ τά άθύρματα, ώθει αυτό εις ενεργείας, δι' ών κατορθοί να διακρίνῃ τās ιδιότητες τής υλης. Έάν λοιπόν εκλέγωμεν και προσφέρωμεν τά προς σπουδήν κατά τάξιν και τρόπον κινουόντα μάλλον τό ένδιαφέρον του μαθητου, πράττομεν σύμφωνα προς τās άπαιτήσεις και τους νόμους τής φύσεως.

Οϋτω λοιπόν βαίνομεν επί τά ίχνη του πρό πολλου υπό του Πισταλότση κηρυχθέντος διδάγματος, ότι ή άγωγή κατά τήν τάξιν και τήν μεθόδον όφείλει να εύρίσκηται εν άρμονίᾳ προς τήν φυσικήν πορείαν τής πνευματικής ανελιξεως, ότι υπάρχει διαδοχική τις τάξις εν τῇ φυσικῇ άναπτύξει των ψυχικών δυνάμεων και ιδιον ειδος γνώσεων άρμόδιον δι' εκάστην αυτων, ότι δέ έργον ήμων είνε τήν τάξιν ταύτην να εξακριβώσωμεν και τās καταλλήλους γνώσεις εις εκάστην δύναμιν να παράσχωμεν. Πᾶσαι αι άνωτέρω καταλεχθείσαι βελτιώσεσι είνε εφαρμογαί μερικαι τής

γενικῆς ταύτης αρχῆς, ήτις, αν και άμυδρως έτι, ήρσιέ πως να φωτίξῃ τήν διάνοιαν των διδασκάλων, έμπεδοϋται δέ και επί μάλλον διαφωτίζεται καθ' εκάστην εν τοις περι άγωγῆς συγγράμμασιν. «Η μεθόδος τής φύσεως είνε τό πρότυπον των μεθόδων», λέγει ό κ. Marcell. «Η ζωτική αρχή τής διδασκαλίας, γράφει ό κ. Wyse, συνίσταται εις τό εθίζειν τον παιδα να διδάσκῃ αυτό έαυτό.» Καθ' όσον ή έπιστήμη άποκαλύπτει εις ήμας τήν φύσιν των πραγμάτων, κατά τοσοϋτο κάλλιον κατανοοϋμεν ότι αυτη φέρι εν έαυτῇ αυτάρκη δύναμιν, και καθ' όσον αι γνώσεις ήμων πληθύνονται, κατά τοσοϋτο τείνομεν να περιστειλωμεν τήν ήμετέραν ανάπτυξιν εις τήν πορείαν τής φύσεως. «Όπως εν τῇ ιατρικῇ ή άλλοτε ήρωική θεραπεία υπεχώρησεν εις θεραπείαν ήπιωτέραν, και ταύτην πολλακις περιοριζομένην εις δίκαιαν κανονικήν, όπως έθεωρηθη άνωρελές να δεσμεϋηται τό νήπιον εντός σπαργάνων κατά τό έθος των Παπου, ή κατ' άλλον οίονδήποτε τρόπον να συμπιέζηται και παραμορφώνηται, όπως προσέτι κατενοήθη ότι οϋδέν σωφρονιστικόν σύστημα, όσον λαμπρόν και αν υποτεθῆ, δύναται να ήθικοποιήσῃ τον εγκληματήσαντα κατάδικον, όσον ή τροφοδοτεία εργασία, ώσαύτως παρετηρήθη ότι και εν τῇ άγωγή δέν είνε δυνατόν να έπιτύχωμεν, εάν μη προσαρμόσωμεν τήν ενεργείαν ήμων προς τήν φυσικήν εκείνην ανάπτυξιν, ήν παν πνεύμα διατρέχει, ίνα φθάσῃ εις τήν ώριμότητα.

[Έπειτα συνέχεια]

Η ΑΘΑΝΑΣΙΑ¹

[Κατά τον Ιούλιον Σίμωνα]

Οί υλισται! εξαγούσιν ειδός τι έπιχειρήματος εκ τής ανάγκης, εν ή τó ήμετερον πνεύμα ευρίσκειται του να ποιῆται χρῆσιν του σώματος όπως διανοῆται. Υποθέτουσιν ότι τό ανθρώπινον πνεύμα θά έμενεν επ' άόριστον εν τῇ άδρανείᾳ, εάν τροποποιήσῃ τις ληφθείσα παρά του σώματος και μεταβιβασθείσα διά των νεύρων εις τον εγκέφαλον δέν έδιδε τρόπον τινά τήν δόνησιν εις τās δυνάμεις ήμων "Απαξ έντυπωθείσης τής φυσικῆς ταύτης κινήσεως εις τό διανοοϋμενον όργανον, λειτουργεί τουτο κατά τους νόμους τους ιδιάζοντας αυτῷ τροποποιούμενον εκ νέου ανά πᾶσαν στιγμήν εκ των έντυπώσεων των εξωθεν έρχομένων. Έάν τά δευτερεύοντα όργανα, άτινα ήμεις καλοϋμεν όργανα αισθητήρια, άποχυνώνται ή άπαμβλύωνται, εάν τά νεύρα άποβάλλωσι τήν ζωηρότητα αυτων, εάν αυτός ό εγκέφαλος, ή

¹ Ίδε σελ. 229.

ἔδρα τῆς διανοήσεως, διεφθάρη ὑπό τινος νόσου, παρευθῆς ἢ δύναμις τοῦ διανοεῖσθαι φθίνει ἐν ἡμῖν, ὅτε μὲν ἀποβάλλουσα ἐκ τῆς ἑαυτῆς ἰσχύος, ὅτε δὲ στερουμένη τινῶν τῶν ἐφαρμογῶν αὐτῆς. Τὸ διπλοῦν τοῦτο φαινόμενον παράγεται σχεδὸν σταθερῶς ἐν τῷ γήρατι. Λέγουσι παροιμιωδῶς: «Διετήρησεν ἀκεραίαν αὐτοῦ τὴν κρίσιν μέχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας.» Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι τὸ πνεῦμα γηράσκει καὶ σβέννυται μετὰ τοῦ σώματος. Ἐπὶ τέλους ἡ γλῶσσα εἶναι ὡσαύτως ἐπιχειρήματα εἰς χρῆσιν τῶν ὑλιστῶν. Ὁ νοῦς καὶ αἱ ἄλλαι τροποποιήσεις τῆς ψυχῆς ἐκφράζονται κατ' ἀνάγκην διὰ λέξεων, ὅ ἐστι διὰ χαρακτήρων κεχαραγμένων, διὰ χειρονομιῶν ἢ δι' ἤχων, ἐν πάσῃ περιπτώσει διὰ σωμάτων. Αἱ λέξεις αὗται, αἰτινες δὲν χρησιμεύουσι μόνον ἵνα ἐκφράσωσι τὰ διανοούμενα ἀλλὰ καὶ ὅπως διατηρήσωσιν αὐτὰ ἐν τῇ μνήμῃ καὶ τὰ ἀναπτύξωσι διὰ τῆς σκέψεως καὶ τοῦ συλλογισμοῦ, εἶναι κατ' ἀρχὰς εἰκόνες καὶ ὀνοματοποιεῖαι καὶ δὲν παριστῶσιν εἰμὴ ἀντικείμενα ὑλικὰ. Ἐκτείνει τις κατὰ μικρὸν τὸν προορισμὸν αὐτῶν μέχρι τοῦ σημαίνει τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν ὄντα φανταστικά, ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη, ἣτις καλεῖται μεταφορά, δὲν εἰσάγει εἰς τὸ πνεῦμα τὴν γνώσιν τῶν ἀσωμάτων πραγμάτων εἰμὴ χάρις εἰς τινὰ ἀμοιβαίαν συμφωνίαν καὶ τῇ βοηθείᾳ τῆς ἀφαιρέσεως. Τῷ ὄντι ὅ,τι εἶναι ἀσώματον δὲν ὑπάρχει εἰμὴ ἐν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν, καθὼς αἱ χίμαιραι, τὰς ὁποίας ἡμεῖς κατασκευάζομεν διὰ τῆς ἡμετέρας ἀναλυτικῆς καὶ ἀνασυνθετικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ τὰ πάντα εἶναι σώματα καὶ οὐδὲν ὑπάρχει τὸ μὴ ἑκτατὸν καὶ διαιρετόν.

Ὁ συλλογισμὸς οὗτος δὲν εἶναι εἰμὴ εὐπρόσωπος. Ὁ,τι λέγουσι περὶ τοῦ κοινοῦ προορισμοῦ ἐν τῷδε τῷ βίῳ τῆς τε ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος δύναται εὐχερέστατα νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς σκέψεως ταύτης ὅτι ἡ ψυχὴ ποιηθεῖσα ὅπως ζῆσι στιγμιαίως ἐν τινὶ σώματι καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τῶν σωμάτων ἔδει κατ' ἀνάγκην νὰ τεθῇ ἐν κοινωνίᾳ πρὸς αὐτά. Ἐχει λοιπὸν αὕτη εἰς τὴν διάθεσιν ἑαυτῆς σωματικὰ ὄργανα, ἅτινα χρησιμεύουσιν εἰς τὰλλα σώματα ὡς ἀγγελιαφόροι, ὅπως κομίσωσι μέχρις αὐτῆς τὰς ἐντυπώσεις. ἄστινας ταῦτα δεόν νὰ παραγάγῃ καὶ ἅτινα χρησιμεύουσιν εἰς αὐτὴν ταύτην ὡς μέσα ὅπως ἐνεργῇ ἐπὶ τῶν σωμάτων, τὰ κινή καὶ τὰ τροποποιῇ. Φυσικώτατον εἶναι ἵνα ἡ ἐνέργεια τῶν ἡμετέρων νοητικῶν δυνάμεων ἔχῃ τινὰ ἐξάρτησιν ἐκ τῶν ὀργάνων τούτων. Πᾶς τεχνίτης ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἐργαλείων, ἅτινα μεταχειρίζεται, καὶ δὲν ἤθελέ τις μεγάλως ὠφελῆθαι ἐκ τῶν καλλίστων ὀφθαλμῶν, οἵτινες δυνατόν νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐὰν οὗτοι ἦσαν καταδικασμένοι νὰ μὴ βλέπωσιν εἰμὴ διὰ μέσου ἀχρείου τινὸς διόπτρου. Δὲν εἶναι οἱ ὀφθαλμοί, οἵτινες βλέπουσιν, ἀλλ' ἡμεῖς βλέπο-

μεν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Εἶναι πολὺ φυσικὸν εὐρισκόμενοι ἐν τινὶ σώματι νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ βλέπωμεν τὰ σώματα εἰμὴ διὰ μέσου σωματικοῦ τινος ὄργανου, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης πιθανώτατον ὅτι, ἐὰν δὲν εἴχομεν σώματα, θὰ ἐβλέπομεν τὰ σωματικὰ ἀντικείμενα καθαρώτερον ἢ ὅσον βλέπομεν αὐτὰ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Πάντα ταῦτα τὰ ἐργαλεῖα, πάντα ταῦτα τὰ ὄργανα εἶναι βοήθειαι εἰς τὴν ἡμετέραν ἀδυναμίαν, ταῦτα τὴν ἀποδεικνύουσιν, ἐν ᾧ συγχρόνως τὴν ἀνακουφίζουν. Εἶναι ὅλως γελοῖον νὰ βλέπῃ τις τοὺς ἀνθρώπους νὰ φαντάζωνται ὅτι τὰ ὄργανα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν ὄρασιν, διότι ἐν τῇ ἐνεστώσει αὐτῶν καταστάσει τῆς καθείρξεως δὲν δύναται νὰ βλέπωσιν εἰμὴ διὰ τοῦ φεγγίτου τούτου. Τὸ αὐτὸ θὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς γλώσσης. Ἡ ψυχὴ μου εἶναι τρόπον τινὰ κεκοιμημένη ὅπισθεν σώματός τινος, αὕτη μεταχειρίζεται τοῦτο ἵνα ποιῇ σημεῖα, ἢ δὲ ψυχῇ, πρὸς ἣν αὕτη ἀπευθύνεται, εἶναι ἐπίσης καθειργμένη ὅ,τι εἶναι ἐξωτερικὸν πρὸς αὐτὴν δὲν φθάνει εἰς αὐτὴν εἰμὴ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ὠτων αὐτῆς, ἐπομένως τὸ σωματικὸν σημεῖον εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ὅπως λαλήσῃ καὶ ὅπως ἀκούσῃ τὸν λόγον. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἀμφοτέρω τὰ σώματα καταστρέφονται καὶ ὅτι ἀμφοτέρω αἱ ψυχαὶ ὑφίστανται, ὑπόθεσις τοῦλάχιστον λίαν καταληπτῆ, αἱ δύο ψυχαὶ θὰ δυνήθωσι νὰ ἐπικοινωνήσωσι μηδεμίαν ποιούμεναι χρῆσιν τοῦ μέσου τοῦ ὑλικοῦ σημείου. Λέγουσιν ἡμῖν ὅτι ἡ διάλεκτος εἶναι ἀναγκαῖα οὐχὶ μόνον εἰς τὸν μεταβιβασμὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατεργασίαν τῆς διανοίας. Τοῦτο εἶναι ἀληθές καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι τὸ πνεῦμα ἡμῶν εἶναι ἀσθενέστατον καὶ ἀτελέστατον καὶ ὅτι ἔχει ἀνάγκην, ὅπως μὴ ἀπολέσῃ ἐξ ὀψεως τὰς ιδέας αὐτοῦ, καθ' ὅσον αὐταὶ ἐπέρχονται εἰς αὐτό, νὰ ἐνώσῃ διὰ τινος λέξεως, ἣτις εὐχερῶς νὰ ἐντυπώσῃ ταύτας εἰς τὴν μνήμην καὶ ἣτις νὰ τὰς ἀνακλήσῃ εἰς αὐτό, ὅταν τοῦτο λάβῃ χρεῖαν αὐτῶν, ἀλλ' ἡ ἐλαχίστη σκέψις περὶ τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης χρήσεως τοῦ λόγου δὲν ἀποδεικνύει ὅτι αὕτη ἐξήρηται ἐκ τῆς ἀσθενείας, καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς διανοίας. Ὑποθέσατε πνεῦμα τέλειον δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκην τῆς γλώσσης. Ὅσα ἦττον ἀτελὲς εἶναι, τόσῳ ὀλιγωτέραν θὰ ἔχῃ τοῦτο ἀνάγκην τῆς βοηθείας τῶν λέξεων. Πάντοτε τὸ αὐτὸ συμβαίνει: ἡμεῖς λαμβάνομεν ὡς τίτλους δόξης τὰ φάρμακα, δι' ὧν πολεμοῦμεν τὰς ἀσθενείας ἡμῶν. Ἀνθρώπος τις δὲν εἶναι ἐπίφοβος ἔχων τοὺς ὄνυχάς του, καθίσταται δὲ τοιοῦτος ὅταν κρατῇ ἀνὰ χεῖρας ξίφος, οὐδέποτε δὲ θὰ εἶναι τοιοῦτος τόσῳ, ὅσῳ λέων τις ἄοπλος.

Δὲν εἶναι ἀκριβέστερον τὸ ἐξάγειν ἐπιχειρήματα ἐκ τοῦ μεταφορικοῦ χαρακτήρος τῶν πλείστων γλωσσῶν ἢ, ἐὰν θέλῃ τις, πασῶν τῶν γλωσσῶν. Τοῦτο δὲν ἀποβλέπει ἐξ ἁπαντος εἰμὴ εἰς τὸ ση-

μεῖον καὶ οὐδεμίαν παντάπασιν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν διάνοιαν. Ἡ ἰδέα αὐλοῦ τινὸς ἀντικειμένου εἰσάγεται κατὰ συνέπειαν τῆς μεταφορᾶς μου εἰς τὸ πνεῦμα, πρὸς ὃ λαλῶ, ἀλλὰ τὸ ἰδίον μου πνεῦμα εἶχεν ἀναγκαιῶς αὐτὴν ταύτην τὴν ἰδέαν πρὶν ἢ ζητήσῃ τὴν μεταφορὰν ταύτην. Ἄρκει ἢ παρατήρησις αὕτη ὅπως δικαιολογήσῃ ἐνστασίον τινα, ἣν δὲν ἀποκαμνοῦσιν ἐπαναλαμβάνοντες. Ἡμεῖς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ προβῶμεν πορρωτέρω, ἐὰν ἦτο ἀνάγκη, καὶ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἰδέαι τινὲς εἶναι τοιαύτης φύσεως, ὥστε ἡ γλῶσσα δύναται νὰ τὰς ἀνακαλέσῃ εἰς τι πνεῦμα, ὅπερ ἤδη τὰς κατεῖχε, καὶ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὰς εἰς πνεῦμά τι, ἐξ οὗ αὐταὶ θὰ ἦσαν ἀποῦσαι. Τοιαύτη εἶναι, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ἰδέα τοῦ ἀπείρου. Ἡ ἡμετέρα γαλλικὴ διάλεκτος ποιεῖται χρῆσιν λέξεως ὑλιστικῆς, ἐὰν ἐπιτρέπῃται νὰ λαλήσωμεν οὕτως: αὕτη δίδει μορφήν ἀρνητικὴν εἰς ἐκείνην ἐκ πασῶν τῶν λέξεων, ἣτις ἐκφράζει τὴν θετικωτάτην πασῶν τῶν ἰδεῶν. Ὁλον τοῦναντίον συμβαίνει ἐν τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ. Ἄλλ' ἐν οὐσίᾳ, τί ἐνδιαφέρει εἰς ἡμᾶς τὸ σημεῖον; Οὐδὲν πεπερασμένον δύναται νὰ δώσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπείρου. Οὔτε ἡ λέξις οὔτε αἱ αἰσθήσεις, οὔτε ἡ συνειδήσις, οὔτε τις ἐργασία ἀφαιρέσεως καὶ γενικεύσεως ἔχουσα βάσιν τὰ διδόμενα τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς συνειδήσεως δύναται νὰ μορφώσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπείρου ἢ τῆς τελείας ὑπάρξεως.

Ἡδύνατό τις νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀπάντησιν ταύτην διὰ μεγάλης πληθῆδος παρατηρήσεων, ἀποδεικνυουσῶν τὴν ἀνεξάρτητον ὑπαρξίν τοῦ πνεύματος καὶ τὴν δουλείαν, ἣν ἐπιβάλλει αὐτῷ ἡ γειννίασις τοῦ σώματος. Περὶ τῆς γλώσσης, ἐπὶ παραδείγματι, εἶναι βέβαιον ὅτι ἡμεῖς μεταχειριζόμεθα ἐπωφελῶς αὐτὴν εἰς διανοήσιν, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει πνεῦμα ὀλίγον τι ἔτοιμον, ὅπερ νὰ μὴ ἠσθάνηθαι μυριάκις τὴν διάνοιαν ὑπερβαίνουσαν τὴν λέξιν. Καθιστᾶ τις συχνάκις τὴν διάνοιαν ἀκριβεστέραν ἐκφράζων αὐτὴν, ἀλλὰ σχεδὸν πάντοτε ἦττον ζωηράν καὶ ἦττον ὀξείαν. Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ὑπάρχουσι πνεύματα ἐκλεκτά, ὧν ἡ ἀξία θὰ μείνῃ αἰετοῦ ἀγνωστος, διότι ἡ δύναμις τῆς ἐκφράσεως ἐλλείπει εἰς αὐτά. Βλέπει τις τὰς ψυχὰς ταύτας μεστὰς ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ὁ κοινὸς λαὸς περιφρονεῖ καὶ αἰτινες θεωροῦνται ὡς κατώτεροι καὶ ἐστερημένοι νοήματος, καίτοι τὰ ὀξύνοντα πνεύματα διορῶσιν ἐνίοτε ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν ὑψηλὰς ἐννοίας ἀπαραβλήτου δυνάμεως. Ἐρωτᾶ τις ἑαυτὸν σκεπτόμενος περὶ τούτων μὴ τοὶ εὐρίσκειται ἐνώπιον Δαιμονίου μαγευτικοῦ ὑπὸ μορφήν, ἣτις κωλύει αὐτὸ νὰ ἐμφανισθῇ ἐν τῇ ἰσχύϊ καὶ τῇ λαμπρότητι αὐτοῦ. Τὸ αἰσθητὸν πρὸ πάντων, ἦττον ἐπιδεκτικὸν ἀναλύσεως, ἀποβάλλει μᾶλλον ἐν τῇ ἐκφράσει ἢ κερδαίνει. Ἐκ πασῶν τῶν διαλέκτων ὧν ποιού-

μεθα χρῆσιν, ἡ κυρίως καλουμένη διάλεκτος, ὅ ἐστιν ἡ ἐναρθρὸς διάλεκτος, εἶναι ἡ ἥκιστα κατάλληλος εἰς τὴν ἐκφράσιν τοῦ αἰσθητῆτος. Ἡ μουσικὴ δύναται τοῦτο κάλλιον, καθὸ συνθετικωτέρα, φυσικωτέρα καὶ οὐδαμῶς ἀφρημένη. Εἶναι τόσῳ φανερόν ὅτι ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι δύναμις, ἀλλ' εὐτυχὲς καὶ ἰσχυρὸν ἀκσεσώδυνον κατὰ τῆς ἡμετέρας ἀδυναμίας, ὥστε ὁ μεγαλοφυῆς ἀνθρώπος δὲν χρῆζει εἰμὴ μιᾶς λέξεως ἐκεῖ, ὅπου ὁ κοινὸς ἀνθρώπος ἀπαιτεῖ πληθὺν λέξεων. Ἄς τολμήσωμεν ἐνταῦθα νὰ ἐκκαλέσωμεν τὰ περὶ τούτου εἰς τὴν ἐκστασιν, οὐχὶ ὡς μέσον τοῦ ἀνακαλύπτειν τὴν ἀλήθειαν οὐδὲ πρὸ πάντων τοῦ ἐξελέγγειν τὰ διδόμενα τοῦ λόγου, διότι ἡ ἐκστασις οὕτω νοουμένη δὲν εἶναι πλέον εἰμὴ πλάνη καὶ ἀφορμὴ πλάνης, ἀλλ' ἡ ἐκστασις εἶναι γεγονός πραγματικὸν καὶ κανονικόν, σημαντικὴ σπουδαιότητος ἐν τῷ βίῳ, καὶ ἣτις καίπερ μὴ οὔσα, ὡς θέλουσι τινες τῶν μυστικῶν, ἡ κυρίαρχος τῆς ἐπιστήμης, εἶναι ἡ ἀνταμοιβὴ καὶ ἡ κορωνὴ αὐτῆς. Ἡ ἐκστασις ἀποφεύγει τὰς λέξεις. Ἡ διάνοια περιλαμβάνει πλείονα πράγματα, βλέπει πορρωτέρω, ἀπολαύει κάλλιον ἑαυτῆς ἐν τῇ ἐκστάσει καὶ ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν λέξεων. Αὕτη δύναται νὰ τὰς μεταχειρισθῇ, ἀλλ' ὡς μουσικὴν. Ἐννοεῖ τις ὅτι ἡ τελευταία προσπάθεια τῆς διανοίας εἶναι νὰ συγκεφαλαιώσῃ πάντας τοὺς νόμους εἰς ἓνα καὶ μόνον νόμον καὶ ἐπομένως νὰ καταστήσῃ τὴν ἀνάπτυσιν ὅ ἐστι τὸν λόγον περιττόν. Ἐν τῷ Θεῷ ἡ τελειότης τῆς διανοίας ἀποτελεῖ μοναδικὴν τὴν διάνοιαν καὶ ἐκφράζεται δι' ἐνὸς μόνου λόγου. Δὲν θὰ ὀμιλῶσιν ἐν τῷ οὐρανῷ, διότι ἐκεῖ θὰ νοῶσι τὰ πάντα.

Ἄλλ' ἐνταῦθα δὲν πρόκειται νὰ ὑποστηρίξωμεν τοιαύτην τινὰ θέσιν κατὰ τοῦ ὑλισμοῦ, ἀρκεῖ ἡμῖν ὅτι ἀνεμνήσαμεν ἐν ὀλίγαις γραμμαῖς τὴν ἀσθενίαν τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ. Εἶναι εὐτυχῶς ἀληθές τὸ λέγειν ὅτι παρὰ τοῖς νοήμοσιν οὗτος καθ' ἐκάστην ἀποβάλλει τὸ κύρος καὶ ὅτι ἡ ἀπειρος πλειονότης τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν εἶναι καθαρῶς πνευματιστικὴ. Τὸ ἐπαναλαμβάνομεν. Ἄφ' οὗ πραγματικώτατα ἐπίσθη τις περὶ τῆς αὐλότητος τῆς ψυχῆς, ἐποίησεν ἐν μέγα βήμα πρὸς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας. Τῷ ὄντι ὅ,τι εἶναι ἀπὸ τοῦδε δυσεξήγητον δὲν εἶναι ὅτι ἡ ψυχὴ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τοῦ σώματος, εἶναι ὅτι αὕτη ἠδυνήθη νὰ ζῆσιν ὑπὸ τὸν ὄγκον τοῦτον, ὅπισθεν τοῦ χονδροειδοῦς τούτου περικαλύμματος. Ὁ χωρισμὸς ἀποβαίνει οὐ μόνον δυνατός, ἀλλ' ὅλως πιθανός, καὶ δὲν θὰ ἠδύνατό τις νὰ κατανοήσῃ διὰ τί ὁ ἐν τῇ φυλακῇ ζενιζόμενος ὄφειλε ν' ἀποθάνῃ, ἐπειδὴ ἡ φυλακὴ κατηρειπώθη. Ὑπὸ τοιούτους λοιπὸν αἰσίους οἰωνοὺς δεόν τις νὰ τεθῇ καθ' ἣν στιγμὴν ἐπιλαμβάνεται τοῦ περὶ ἀποδείξεως τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ζητήματος. Δὲν πρόκειται περὶ δόγ-

ματος δυσπιστώτου. Τούναντίον πάσαι αι πιθανότητες είναι υπέρ αυτού εκ των προτέρων. 'Αφ' οὐ ἐπὶ τοσούτῃ μακρὸν χρόνον ὑπέφερον ἐκ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ σώματος, ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ, ἐκ τῶν ἠδονῶν αὐτοῦ, ἐκ τῶν λυπῶν αὐτοῦ, ἀφ' οὐ ὑπέμεινε τὸ βάρος τῶν ἀσθενειῶν αὐτοῦ, ἢ ψυχὴ ἀπελευθερωθεῖσα βλέπει καὶ αἰσθάνεται ἀπ' εὐθείας, δὲν εἶναι πλέον ἀλύσει δεδεμένη ἐντὸς στενοῦ ὀρίζοντος, δὲν ἔχει πλέον νὰ ὑποφέρει εἰμὴ ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς σφαλμάτων καὶ τῶν ἰδίων αὐτῆς κακιῶν, ὁ δὲ σύντροφος, ὅστις τὴν ἀπέτρεπε ἀπὸ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς ὅπως τὴν ἐπασχολῆσιν εἰς ἑαυτὸν καὶ δι' ἑαυτοῦ νὰ τὴν προσκολλησῆν εἰς τὴν γῆν, ὀριστικῶς ἐξηφανίσθη.

Γίνεται χρῆσις ἐνίοτε εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἐπιχειρήματός τινος, οὐ τὴν ἀξίαν δὲν ὀφείλομεν νὰ μεγαλοποιῶμεν ὑπὲρ τὸ δέον. Εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἀδαιρέτου καὶ ὅπερ δύναται τις νὰ συγκεφαλαιώσῃ ὡδὲ πως: Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀδιάρετος, διότι εἶναι αὐλός, καὶ τοῦτο τὸ ἀδιάρετον, ὅπερ ἡ μελέτη τῆς συνειδήσεως ἀποδεικνύει ἀπ' εὐθείας, εἶναι μάλιστα μία τῶν ἀποδείξεων, τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται ὅπως πολεμῆσωσι τοὺς ὑλιστάς. Ὅθεν, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ εἰξεύρωμεν, ἂν ἡ ἀδιάρετος ψυχὴ ὑπόκειται εἰς τὸν θάνατον, δέον κατὰ πρῶτον νὰ ἐξετάσωμεν τί εἶναι ὁ θάνατος. Ὁ θάνατος εἶναι ἢ μηδένισις ἀδιαιρέτου τινός ὄντος ἢ ὁ διασκορπισμός τῶν μερῶν, ἐξ ὧν ὄν τι διαιρετὸν συγκείται; Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι εἰμὴ διάλυσις. Ἡ κοινοτάτη πείρα τὸ ἀποδεικνύει, ἢ δὲ ἐπιστήμη ἐπιβεβαιῶν τοῦτο. Τώρα διατὶ θέλουσιν ἵνα ἡ ψυχὴ ἀπολεσθῇ; Διότι τὰ πάντα ἀπόλλυνται. Ἄλλ' εἰ τὰ πάντα ἀπόλλυνται ἐκ διαλύσεως, ἢ δὲ ψυχὴ εἶναι ἀδιάρετος καὶ κατὰ συνέπειαν ἀδιάλυτος, δὲν δύναται νὰ ἀπολεσθῇ. Ἄρα εἶναι ἀθάνατος δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεώς της.

Τὸ ἐπιχειρήμα τοῦτο ἔχει μεγάλην ἰσχύ, διότι εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ θάνατος εἶναι διάλυσις καὶ οὐδὲν πλέον, εἶναι δ' ἐπίσης ἀληθές ὅτι εἶναι εἶδος παραφροσύνης ἐν τοῖς ἀπίστοις τὸ λέγειν: «Πάντα τὰ σύνθετα ὄντα διαλύονται, οὐδενὸς οὐδέποτε τῶν μερῶν αὐτῶν μηδενίζομένου, ἄρα ἢ ψυχὴ ἀπλῆ οὐσα, ἀδιάρετος καὶ ἀδιάλυτος, θὰ μηδενισθῇ». Δίκαιον ἔχουσι νὰ ὑποστηρίζωσι κατ' αὐτὸν ὅτι ἡ μηδένισις τῆς ψυχῆς εἶναι ὑπόθεσις ἐντελῶς ἀσκοπῶς καὶ παντάπασιν ἀπίθανος. Μόνον δὲν ὀφείλε τις νὰ προβαίη μέχρι τοῦ λέγειν ὅτι ἡ μηδένισις αὐτῆ εἶναι ἀδύνατος. Βεβαίως δὲν εἶναι ἀδύνατον εἰς τὸν Θεὸν νὰ ποδώσῃ εἰς τὸ μηδὲν ὅ,τι ἔλαβεν ἐξ αὐτοῦ¹. Ἐὰν αἰ

πανθεῖσται, οἵτινες δὲν πιστεύουσιν εἰς τὴν δημιουργίαν, δὲν πιστεύουσιν εἰς τὴν δυνατότητα τῆς μηδένισεως, τύχη ἀγαθὴ! Τὸ ἐπιχειρήμα, ὅπερ συζητοῦμεν, θὰ εἶναι ἀκατανίκητον πρὸς πάντα πανθεῖστην πιστεύοντα εἰς τὴν ἀπλότητα τῆς ψυχῆς, ὡς πρὸς ἡμᾶς δὲ τοῦτο δὲν ἐπιδέχεται εἰμὴ μεγίστην πιθανότητα καὶ δὲν συνιστᾷ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν βεβαιότητα.

Ἐνέχει ἄλλως τε καὶ ἕτερον ἐλάττωμα² ὅτι ἀποδεικνύει τὴν ἀθανασίαν τῆς ὑποστάσεως μηδαμῶς ἐγγυώμενον τὴν ἀθανασίαν τοῦ προσώπου. Ἡ ὑπόστασις μου δύναται νὰ διαρκῆσῃ μετὰ τροποποιήσεων τοιούτων, ὥστε αὐτὴ αὐτὴ ἢ διάρκειά μοι ἀποβαίνει ἀδιάφορος. Οὕτω δύναμαι νὰ πολώσω τὴν δύναμιν τῆς μνήμης· τοῦτο μόνον θὰ ἤρκει ὅπως καταστήσῃ τὴν ἀθανασίαν ἀνωφελῆ. Δύο ὄντα, ἄτινα ζῶσι τὸ ἐν μετὰ τὸ ἕτερον ἢ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὄν, ὅπερ δὲν ἔχει συνειδησὶν τῆς ταυτότητός του καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν διάρκειαν, εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς ἐμέ. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ εἶναι ἀπλουστάτη καὶ θὰ ἴδωμεν ἐν τούτοις ὅτι συχνάκις παρεγνωρίσθη.

Οὕτω τὸ ἀδιάρετον τοῦ ὄντος μου μὲ θέτει παρευθὺς ἐκτὸς τῆς ἰσότητος μηδὲ ὅπως ἐν τούτοις ἐγγυώμενον πρὸς ἐμέ τὴν ἀθανασίαν. Ἐφ' ὅσον ἔθετον τὴν ψυχὴν μου ἐν ἰσῇ μοίρᾳ πρὸς τὸ σῶμα, ὀφείλομαι νὰ πιστεύσω ὅτι αὐτὴ ἤθελε διαλυθῆ, διότι πᾶν σύνθετον εἶναι καταδεδικασμένον εἰς τὴν διάλυσιν. Ἄλλὰ κατὰ τὸ παρὸν κάλλιον διδασκῆται τὰ περὶ τῆς φύσεως τῶν πνευματικῶν ὑποστάσεων, ὁμολογῶ ὅτι οὐδενὸς ὀλιγώτερον θὰ ἔχρηζον ἢ μίᾳ πράξεως τῆς παντοδυναμίας ὅπως μὲ μηδενίσῃ, διότι οὐδεὶς νόμος μὲ προσβάλλει. Φαίνεται ὅτι ἡ μηδένισις ἀπλῆς ὑποστάσεως εἶναι ἐξαίρεσις τῶν γενικῶν νόμων τοῦ κόσμου καὶ δὲν εἶναι βεβαίως ἥττον εὐχερὲς νὰ τὴν καταστρέψῃ ἢ νὰ τὴν δημιουργήσῃ. Τοῦτο ἐν τούτοις δὲν θὰ με καλύσῃ ν' ἀποθάνω μετὰ τοῦ σώματός μου, ἐὰν ὁ Θεὸς τὸ θέλῃ καὶ ἔχη λόγον νὰ τὸ θέλῃ.

Ἄλλὰ διὰ τί θὰ τὸ ἤθελεν; οὗτός με ἔπλασεν. Ὁ σκοπὸς αὐτοῦ, ὅτε μὲ ἔπλαττεν, ἦτο νὰ μὲ ἀναγκάσῃ νὰ διέλθω τὸν βίον τοῦτον ὅπως φθάσω εἰς τὸν θάνατον; Βλέπω περὶ ἐμαυτὸν πολλὰ ὄντα, ὧν ἢ ὑπαρξίς εἶναι ἥττον μακρὰ τοῦ ἐπιγείου βίου μου καὶ ἄτινα ἐξαφανίζονται μηδὲν ἀφίνοντα ἴχνος, ἀλλὰ δὲν εἶναι εἰμὴ ἐπιπρόσθετα, ὄντα δευτερεύοντα, δημιουργηθέντα χάριν τοῦ συνόλου καὶ οὐχὶ χάριν ἑαυτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα δὲν γινώσκουσιν ἑαυτὰ, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ γείνωσι κέντρον ἐνεργείας. Ἡ εἰμὴ θέσις εἶναι πολὺ διάφορος. Οὐ μόνον ἡ σωματικὴ μου φύσις εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα, ἀλλὰ καὶ ἔχω συνει-

¹ αἰ πάντοτε νὰ καύσῃ τοῦ νὰ θέλῃ ἵνα ὁ κόσμος ὑπάρχῃ. Μαλεβράγγης. Ἐβδόμη συνδιάλεξις περὶ μεταφυσικῆς. § 9.

δησιν τοῦ ὅτι εἰμὶ· ἐγὼ αἰσθάνομαι, οὕτως εἶπεν, τὴν ζωὴν, τὴν ἀγαπῶ, τὴν ἐπιθυμῶ. Τὸ μηδὲν μοι προξενεῖ φρίκην. Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀβεβαίῳ μέλλοντι, ἐν ᾧ αὐτὴ κρύπτεται, ὁ θάνατος εἶναι ἢ βόσκος τῆς διανοίας μου. Ὁφείλω νὰ πιστεύσω ὅτι αὐτὸς μοι ἔδωκε τοῦτο τὸ φῶς, ταύτην τὴν ἀγάπην, τοῦτον τὸν τρόμον ὅπως μ' ἐμπαίξῃ; ὅτι ἤρρεσεν αὐτῷ νὰ μὲ προσκολλησῇ τὸσφ στενωπὸς εἰς βίον, ὃν δὲν μοι ἐδίδεν εἰμὴ ἐπὶ περιωρισμένον χρόνον; νὰ με καταδικάσῃ εἰς τὸν θάνατον τοῦτον, ὅστις καταβάλλει τὸ πνεῦμά μου; Ἐν μέσῳ τῶν ἀποκεκοιμισμένων τούτων ὄντων διὰ τί νὰ ἐξεγείρῃ ἐμέ, ἐὰν εἶμαι λεία ὄλως ἔτοιμος τοῦ μηδένος; Εἶναι ὁ σοφὸς Θεός, ὅστις δὲν με καθιστᾷ τὸσφ μέγαν εἰμὴ ἵνα με καταστήσῃ τὸσφ δυστυχῆ; Ἐγὼ δύναμαι νὰ ζήσω αὐριον, διότι ζῶ σήμερον. Οὐδὲν παρέχω κώλυμα τῷ Θεῷ. Μοι ἔδωκε τὸ εἶναι κατὰ χάριν, ἀλλὰ τὸ εὐεργέτημα τοῦτο, ἀφ' οὐ ἔγεινε δεκτὸν παρ' ἐμοῦ, μοι χορηγεῖ ἐν δικαίωμ, διότι ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος.

Ὅταν τὸ ἐπιχειρήμα τοῦτο φέρηται ἐνώπιον ἀπίστου, δὲν παύει οὗτος τοῦ νὰ λέγῃ ὅτι ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν διὰ μόνην τὴν αἰτίαν ὅτι τὴν ἐπιθυμοῦμεν. Ἄλλ' ἢ ἐπιθυμία αὐτὴ δὲν εἶναι ἐν ἡμῖν ἴδιον ἡμῶν ἔργον, εἶναι κοινὴ πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἡμετέρου ὄντος, εἶναι ὁ Θεός, ὅστις ἔδωκεν αὐτὴν εἰς ἡμᾶς. Ἐχομεν ἄρα τὸ δικαίωμα νὰ ἐρωτήσωμεν ἂν ὁ Θεὸς ἔπλασεν ἡμᾶς ἐν ταύτῳ ὅπως ἀγαπῶμεν τὴν ζωὴν καὶ ὅπως τὴν ἀπολέσωμεν. Ἡμεῖς συνάγομεν πάσας ταύτας τὰς πιθανότητας μηδὲ ὅπως ἀπατώμενοι περὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν καὶ μηδαμῶς περιφρονοῦντες αὐτάς. Μορφώνομεν ἀναμφισβήτως πολλὰς ἐπιθυμίας, αἵτινες οὐδέποτε θὰ πληρωθῶσιν, ἀλλὰ πολὺ ἀπέχει εὐχὴ ὄλως προσωπικὴ κλίσεως ἐμφύτου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Ὁ Θεὸς οὐδὲν ποιεῖ μάτην. Οὐ μόνον οὗτος οὐδὲν ὄν δημιουργεῖ, ὅπερ νὰ μὴ συντρέχῃ εἰς τὴν ἀρμονίαν τοῦ Παντός καὶ ὅπερ νὰ μὴ εἶναι ἐντελῶς προσηρμοσμένον εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ τέλος, ἀλλὰ δὲν δίδει εἰς ἕκαστον τῶν πλασμάτων εἰμὴ τὸν βαθμὸν τῆς δυνάμεως καὶ τὰς δεξιότητας, ὧν χρῆζει τοῦτο. Ἡ ἔλλειψις τῆς δυνάμεως, ἢ ἀπώλεια τῆς δυνάμεως εἶναι δύο σημεῖα ἀδυναμίας. Ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν τῇ ταπεινῇ ἡμῶν σφαιρᾷ ἀγνοοῦμεν τίνα μάλιστα περιφρονοῦμεν, ἐκείνον ὅστις θέλει νὰ ἐξίχθῃ εἰς σκοπὸν τίνα ὑψιστον, ἢ ἐκείνον ὅστις μεγάλως ἀγωνίζεται ἵνα φθάσῃ εἰς σκοπὸν τίνα, ὃν εἶχε πρόχειρον. Ἐὰν ἡ Γαλλία θέλῃ νὰ πολεμήσῃ πρὸς τὴν Ῥωσίαν, θὰ συλλέξῃ τριακοσίας χιλιάδας στρατοῦ, καὶ τοῦτο θὰ εἶναι ἱκανόν· τί θὰ ἐλεγέ τις ὁμῶς περὶ μίᾳς κυβερνήσεως, ἥτις θὰ ἐστρατολόγῃ τριακοσίας χιλιάδας στρατοῦ ἵνα ὑπάγῃ νὰ κατα-

λάβῃ εὐτελές τι φρούριον; Οὐ μόνον εἶναι ἔλλειψις νοημοσύνης τὸ καταναλίσκειν δύναμιν μάτην, ἀλλ' εἶναι καὶ τὸ ἀσφαλέστατον μέσον τοῦ κατακοπιεῖν. Ὁ ἱκανὸς τεχνίτης διαγινώσκειται ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἀναλογίας τῆς χρησιμοποίησεως δυνάμεως πρὸς τὴν κατανικηθεῖσαν δύναμιν. Ἐὰν ἡμεῖς ἐφαρμόσωμεν τὰς ἀρχὰς ταύτας εἰς τὸν δημιουργὸν τοῦ Παντός, ὀφείλομεν ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ἡ θέλησις αὐτοῦ εἶδε νὰ κανονίσῃ προηγουμένως τὰς δυνάμεις ἐκάστου ὄντος τὰς ἀφορώσας εἰς τὸν προορισμόν, ὃν προώριζεν αὐτῷ, καὶ τοῦτο ἐπιβεβαιῶν τραπεφώνως τὸ θέαμα τοῦ Παντός, πανταχοῦ ὅπουδῆποτε καὶ ἂν φέρωμεν τὰ βλέμματα ἡμῶν. Ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ ἐξαγάγωμεν ἐντεῦθεν τὸ συμπέρασμα τοῦτο ὅτι ἡ κατάστασις τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων δέον νὰ μᾶς διαφωτίσῃ περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἀνθρώπου. Ὅν τι προωρισμένον νὰ ζήσῃ αἰωνίως ἐν τῷ οὐρανῷ ἢ ὄν τι προωρισμένον νὰ ζήσῃ ὡς φυτὸν τεσσαράκοντα ἔτη ἐπὶ τῆς γῆς, δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι κοπῆ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τύπου, ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι μέγας.

[Ἐπεται συνέχεια].

Ἐν Κερκίρα.

ΣΟΚΡΑΤΗΣ ΠΕΤΣΑΛΗΣ

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΤΑ ΕΝΔΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ

Τὰ σπάργανα εἶνε ὁ ἀρχαιότατος τρόπος τῆς ἐνδυμασίας τῶν βρεφῶν, εἶνε δὲ ὁ μᾶλλον κατακριτέος καὶ εὐλόγως.

Σήμερον τείνει νὰ ἐξαλειφθῇ, διότι οὐδεμίαν παρουσιάζει ὠφέλειαν καὶ πολλὰ ἀπ' ἐναντίας ἄτοπα.

Ὅτι ἔτυχε βέβαια νὰ ἴδῃτε πολλάκις τὰ δυστυχῆ βρέφη ἐσφιγμένα καὶ βασανιζόμενα ἐντὸς τῶν στενῶν αὐτῶν σπαργάνων. Δὲν σὰς φαίνεται ὅτι ὁμοιάζουσι πρὸς ἀρχαίας μομμίας ἐσπαργανωμένους;

Ἡ ἐνδυμασία αὐτὴ εἰς τὴν Δύσιν εἶνε ἐν χρήσει ἀκόμη εἰς τίνα χωρία καὶ εἰς μερικὰς λαϊκὰς συνοικίας τῶν πόλεων. Ἡ ὑγιεινὴ ἀποκρούει αὐτὴν ἀπολύτως.

Ἐπὶ τῇ ψευδεῖ προφάσει ὅτι διατηρεῖται τὸ νεογνὸν εἰς εὐάρεστον θερμότητα, ἐμποδίζουσι αὐτῷ τὰς κινήσεις τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν. Εἶνε δεσμώτης καὶ ἡ ὑγεία αὐτοῦ φθιβεῖται.

Παρατηρήσατε ὅτι τὰ ἄνευ σπαργάνων παιδία εἶνε εὐρωστώτερα, ὑγιέστερα καὶ φαιδρότερα. Καὶ ἰδοὺ ἢ ἀποδείξῃς. Ὅταν τὸ ἐσπαργανωμένον μικρὸν κλαίῃ ἀτελευτήτως, ἀρκεῖ πολλάκις πρὸς πράυνσιν αὐτοῦ νὰ λυθῶσι τὰ σπάργανά του καὶ ν' ἀφεθῇ ἐν ἐλευθερίᾳ.

¹ αἰ Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἠδυνήθη νὰ θεασπῆ ὅπως δημιουργήσῃ τὸν κόσμον ἐν χρόνῳ, ἠδυνήθη καὶ δύνα-

Τὰ σπάργανα εἶνε πρόξενα καὶ ἄλλων κακῶν. Ἐξ αὐτῶν ἀκίνητοῦσι τὰ κατωτέρω ἄκρα καὶ διευκολύνεται ἡ δυσκοιλιότης.

Ἡ ἀναπτυσσομένη ἐξ αὐτῶν ὑπερβολικὴ θερμότης καθιστᾷ τὸ δέρμα μαλακώτερον καὶ ἐπομένως εὐκολώτερον ὑποκείμενον εἰς ἐκδορὰς τῆς ἐπιδερμίδος.

Οὐχ ἥττον τινες συνιστῶσι τὰ σπάργανα ἀκόμη ὡς ὠφέλιμα εἰς τὰ προώρως γεννηθέντα βρέφη, ἢ κατὰ τὰς ψυχρὰς ὥρας τοῦ ἔτους.

Τὸ κατ' ἐμέ, φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ εἰμεθα ἀποφασιστικώτεροι καὶ νὰ τὰ καταργήσωμεν παντελῶς.

Ἡ ἐνδυμασία τοῦ βρέφους κατὰ τὸν ἀγγλικὸν τρόπον εἶνε πρακτικώτερα, ὠφέλιμωτέρα, καὶ θερμώτερα, ὡσάντις γίνεται καλῶς.

*

Ὅταν τὸ νεογνὸν εὐρίσκειται ἐντὸς θαλάμου ἔχοντος τὴν ἀπαιτουμένην εὐχάριστον θερμοκρασίαν, δυνάμεθα ν' ἀρίνωμεν τὸ παιδίον μὲ τὴν κεφαλὴν ἀσκεπῆ. Μὲ ὅσα καὶ ἂν λέγωσι πολλοί, δὲν θὰ κρυώσῃ. Οἱ σκουφοὶ καταργοῦνται, διότι εἰς οὐδὲν χρησιμεύουσι. Μάλιστα ἐνίοτε τὰ δέματα αὐτῶν σφίγγουσιν ἰσχυρῶς τὸν τράχηλον καὶ προκαλοῦσι διιδρώσεις καὶ ἐρυθρότητας.

Ἡ κοιλία περιβάλλεται διὰ ζώνης ἐκ φλανέλλας. Μητέρες τινὲς φρονοῦσιν ὅτι ἡ φλανέλλα εἶνε πανίσχυρον θεραπευτικὸν μέσον κατὰ τῶν γαστρικῶν διαταράξεων τῶν νηπίων. Γνωστὸν εἶνε ὅμως ὅτι αἱ τοιαῦται διαταράξεις ὀφείλουται εἰς αἰτία πολλαπλᾶ, εἰς τὰ ὅποια δὲν ἀρμόζει πάντοτε τὸ αὐτὸ θεραπευτικὸν μέσον.

Τρεῖς χιτωνίσκοι σκεπάζουσι τὸ σῶμα. Εἰς ἐκ πανίου ἐφαρμόζεται ἀμέσως ἐπὶ τοῦ δέρματος. Ὁ ἕτερος εἶνε ἐκ φλανέλλας, ὁ τρίτος δὲ ὁ ἐξωτερικὸς εἶνε ἐκ πικῆ. Οἱ τρεῖς οὗτοι χιτωνίσκοι φοροῦνται διὰ μιᾶς.

Ἡ δὲ ἐνδυμασία τῶν κάτω ἄκρων καὶ τοῦ κάτω μέρους τοῦ κορμοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς:

Μεταχειρίζομεθα ἓν πανίον καὶ ἓν μικρὸν βρακίον ἐκ βαμβάκερου ὑφάσματος ἢ ἐκ φλανέλλας, ἀναλόγως τῆς ὥρας τοῦ ἔτους. Ἐπιτραπήτω νὰ ἐκθέσωμεν λεπτομερέστερον τὰ κατὰ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ.

Τὸ πανίον ἐν πρώτοις διπλώνεται εἰς σχῆμα τριγώνου. Εἰς τὴν βᾶσιν τοῦ τριγώνου τούτου προσκολλᾶται τεμάχιον ὑφάσματος ἀπορροφητικῆς διὰ τινος τῶν γωνιῶν αὐτοῦ, ἀκολουθῶς καὶ τὸ βρακίον προσκολλᾶται διὰ καρφίδος *para-manneas*.

Τότε τοποθετεῖται ἡ βᾶσις τοῦ τριγώνου ἐπὶ τῆς ράχews τοῦ παιδίου ἢ κορυφῆ του σύρεται κάτωθεν ἀνὰ μέσον τῶν ποδῶν, ἐκατέρωθεν δὲ ἐπὶ τῶν μηρῶν διασταυροῦνται αἱ πλάγαι γωνίαι.

Τί δὲ προκύπτει ἐκ τῆς τοιαύτης τοποθετή-

σεως; Τὰ μέλη διαχωρίζονται ὑπὸ τοῦ πανίου, ὥστε δὲν ὑπάρχει φόβος συγκαύματος ἐκ τῆς προστριβῆς.

Τὸ βρακίον ἔχει σχῆμα λίαν ἀτελές. Αἱ τρεῖς αὐτοῦ γωνίαι εἶνε λίαν ἀμβλείαι.

Ἡ κορυφὴ τῆς κάτω γωνίας προσαρμύζεται ἐκ τῶν ἔμπροσθεν εἰς τὸ μέρος τὸ ἀποτελοῦν τὴν ζώνην. Αἱ δὲ πλευραὶ τῆς γωνίας ταύτης προσαρμύζονται εἰς τὰ ἐκατέρωθεν μέρη. Ἡ προσαρμογὴ γίνεται καταλλήλως διὰ κομβίων.

*

Ἐπὶ τὸν τρόπον πρὸς πρόληψιν τῆς ρυπάνσεως τῶν ἐνδυμάτων, συνιστάμενος εἰς μέσον ἀπλούστατον, τούτεστιν εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἀνὰ μέσον τῶν γλουτῶν καὶ τῶν κνημῶν τεμαχίου βάμβακος ὑδροφίλου ἢ στυπείου μετὰ ταφετᾶ ἀδιαβρόχου.

Ἄλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἐμποδίζει τὴν συχνὴν ἀλλαγὴν τῶν ἐνδυμάτων τοῦ νηπίου.

Ἄλλως τὰ οὖρα καὶ αἱ ἀκαθαρταὶ ἀνερχόμενα μέχρι τῆς ράχews θὰ ἐρρύπαινον τοὺς χιτωνίσκους. Τὸ παιδίον δὲ ὑπόκειται εἰς ψύξιν καὶ τὰ κρυολογήματα πρέπει νὰ ἀποφεύγῃται!

Ἐσθῆς μετὰ χειρῶν κρύπτουσα ὅλον τὸ σῶμα συμπληροῖ τὴν ἐνδυμασίαν. Οἱ βραχίονες καλύπτονται μέχρι τοῦ καρποῦ τῆς χειρὸς καὶ εἰς τὸ στῆθος οὐδὲν ὑπάρχει ἀνοίγμα.

Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀγγλικὴ μέθοδος.

Οἱ Ἀμερικανοὶ ὑπερεθεμάτισαν. Ἀρίνουσι γυμνὸν τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ κορμοῦ καὶ κατήργησαν τὰς χειρῖδας τῶν ἐσθῆτων καὶ τῶν ὑποκαμίσων.

Τὸ σύστημα τοῦτο ὀλίγοι παραδέχονται ἐν Γαλλίᾳ.

Ὅτε τὸ νήπιον ἐξέρχεται εἰς περίπατον, συνιστᾷ νὰ περιβάλλεται πάντοτε ὑπὸ θερμοῦ ἐπανωφορίου. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του πρέπει νὰ τίθεται καλύπτρα μετὰ πέπλου πρὸς προφύλαξιν τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κοιναρτοῦ.

Καὶ ὁ συρμὸς καὶ ἡ ὑγιεινὴ ἐκ συμφώνου σήμερον συνιστῶσιν ἐν πολλοῖς τὴν παραδοχὴν τῆς ἀγγλικῆς ἐνδυμασίας.

Ἀπλουστάτη οὖσα ἐπιτρέπει, ὅταν εἶνε ὅπως πρέπει, νὰ διατηρῆται τὸ βρέφος εἰς εὐάρεστον θερμοκρασίαν. Δὲν ἐμποδίζει ποσῶς τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀναπνευστικῶν κινήσεων, οὔτε τὴν τῶν κινήσεων τῶν μελῶν. Εἶνε δὲ ταῦτα προσόντα ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν νεογνῶν.

— X —

Ὁ ἄνθρωπος, λέγει ὁ Βίρχωφ, δὲν ἀποθνήσκει, ἀλλ' αὐτοκτονεῖ βραδέως διὰ τῶν δηλητηρίων, τὰ ὅποια εἰσάγει εἰς τὸν ὄργανισμὸν του.

Τὸ Ἀνθρωπολογικὸν Ἰνστιτοῦτον τοῦ Λονδίνου ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου ἀσχολομένους περὶ τὴν λαογραφίαν ἐρωτήματα σχετιζόμενα μὲ τὰς περὶ ζῶων λαϊκὰς δοξασίας, μύθους, προλήψεις κλπ. Ἡ διεύθυνσις τῆς ἐνταῦθα Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἐπιθυμοῦσα νὰ συλλέξῃ τοιαύτην λαογραφικὴν ὕλην καὶ ἐκ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ὅπως μεταβιβάσῃ ταύτην εἰς τὸ Ἀνθρωπολογικὸν Ἰνστιτοῦτον, παρακαλεῖ τοὺς δυναμένους ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Ἑθνικῆς Ἀγωγῆς, ἰδίως τοὺς διδασκάλους, ν' ἀπαντήσωσιν εἰς ὅσα ἐκ τῶν ἐρωτημάτων δύνανται, συμμορφούμενοι ἐν γένει πρὸς τὰ ἐν τέλει τῶν ἐρωτημάτων καθοριζόμενα.

Αἱ ἀπαντήσεις πρέπει ν' ἀποσταλῶσι πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἑθνικῆς Ἀγωγῆς μέχρι τέλους ὁκτωβρίου 1901, νὰ φέρωσι δ' ἐπὶ τοῦ φακέλου ἐξωθεν τὴν ἐξῆς σημείωσιν: «Διὰ τὸ Ἀνθρωπολογικὸν Ἰνστιτοῦτον τοῦ Λονδίνου».

Ἡ Διεύθυνσις τῆς Ἑθνικῆς Ἀγωγῆς συνιστᾷ θερμῶς πρὸς τοὺς ἀναγνώστας αὐτῆς τὴν αἴτησιν ταύτην τοῦ διασῆμου ἐπιστημονικοῦ ἰδρυμάτος τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐλπίζει ὅτι πολλὴ καὶ ἀξία λόγου ὕλη θὰ συλλεχθῆ ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΟΞΑΣΙΩΝ

ΤΩΝ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΖΩΑ

1. Τίνα ζῶα πιστεύεται (πτηνὰ, ἰχθύες, ἔντομα κτλ.), ὅτι εἶναι πρόξενα εὐτυχίας εἰς τὸν συναντῶντα αὐτὰ;

2. Τίνα ζῶα πιστεύεται, ὅτι εἶναι πρόξενα εὐτυχίας ἢ δυστυχίας εἰς τὸν οἶκον, ἐν ᾧ διατρίβουσι;

3. Τίνα ζῶα θεωροῦνται οἰωνοὶ θανάτου;

4. Τίνα ζῶα οἰωνοὶ τῶν συγκομιδῶν;

5. Οἱ τελευταῖοι στάχυες ἀποκαλοῦνται διὰ τοῦ ὀνόματος ζῶου τινός; Πιστεύεται, ὅτι ζῶον τι διέρχεται τοὺς ἀγρούς, ὅταν οἱ στάχυες κλίναςι πρὸ τῆς πνοῆς τοῦ ἀνέμου;

6. Πιστεύεται, ὅτι ἀσφαλίζεται ἡ εὐτυχία τῆ κατ' οἶκον διατροφῆς ζῶων τινῶν (πτηνῶν κτλ.); Πιστεύεται, ὅτι ὀφείλει τις νὰ συλλάβῃ, νὰ χαιρετίσῃ ἢ νὰ φρονέσῃ τὸ πρῶτον ζῶον, ὅπερ ἀρχομένου τοῦ ἔαρος συναντᾷ; Ὑπάρχουσι ζῶα, φᾶ κτλ., ἅπερ θεωρεῖται κακὸν νὰ φέρῃ τις οἰκαδε;

7. Τίς σημασία ἀποδίδεται κατὰ πρόληψιν εἰς τὰ χρώματα; Τὰ λευκὰ ζῶα θεωροῦνται πυ ἰερά;

8. Ὑπάρχουσι ζῶα ἐν γένει θεωρούμενα ἐπιτοπίως ὡς ἰερά, ἅπερ οὔτε νὰ φρονέσῃ τις, οὔτε νὰ φάγῃ, οὔτε νὰ ἴδῃ εἶναι καλόν, ἀτινα δὲν ὀνομάζονται διὰ τοῦ συνήθους αὐτῶν ὀνόματος, ζῶα; ὡν ὁ λαὸς ἀποφεύγει νὰ θίξῃ τὸ σῶμα, τὴν φωλιάν κτλ.;

9. Ὑπάρχουσι ζῶα, ἀτινα δὲν χρησιμο-

ποιοῦνται πρὸς βρῶσιν ἢ ἄπαξ τοῦ ἔτους, τότε δὲ μετὰ τίνων ἐξ ἔθους διατυπώσεων;

10. Ὑπάρχουσι ζῶα θηρευόμενα κατὰ πρόληψιν ἄπαξ μόνον τοῦ ἔτους ἢ φρονεούμενα εἰς δημῶδεις τινὰς ἑορτάς; Ὑπάρχουσι ζῶα ριπτόμενα ἀπὸ μεγάλου ὕψους εἰς τοιαύτας ἑορτάς ἢ ἀπελευθερούμενα μετὰ τίνων διατυπώσεων, εἶναι πτηνὰ, ὧν πιστεύεται ἐπιβαλλομένη ἡ καταστροφή τῶν ψῶν ἢ ὁ θάνατος αὐτῶν τούτων ἢ ἡ μαστίγωσις των;

11. Ὑπάρχει που ἔθος νὰ περιφέρωσι ζῶα, ζῦλινα ὁμοιώματα ζῶων ἢ ἀνθρώπων, φοροῦντας δέρματα ζῶων πρὸς συλλογὴν ἐράνων εἰς τινὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους; Ρίπτουσι που ζῶα εἰς τὴν πυρὰν τοῦ Πάσχα ἢ ἀγίου τινός; Πωλοῦσιν ἔντομα κτλ. εἰς ὥρας τινὰς τοῦ ἔτους; Ἀγοράζουσι πτηνὰ, ἵνα ἀποδώσωσιν εἰς αὐτὰ τὴν ἐλευθερίαν;

12. Πιστεύεται, ὅτι ἔχει θεραπευτικὴν δύναμιν ἡ σὰρξ ζῶων τινῶν λαμβανομένη ὡς τροφή; Πιστεύεται, ὅτι ἐπέρχεται ἰαματικὴ ἐνέργεια, ἐὰν ἀφήσῃ τις πτηνὸν ἢ ἄλλο μικρὸν ζῶον ν' ἀποθάνῃ ἐπὶ τῆς χειρὸς του ἢ ἐγγίσῃ αὐτό; εἰς τινὰς ἡλικίας;

13. Τίνων ζῶων γίνεται χῆσις εἰς τὴν δημῶδη ἰατρικὴν, εἰς τὰς μαγγανίας καὶ πρὸς τίνα σκοπὸν; Πιστεύεται, ὅτι ἡ μαγικὴ ἐπίδρασις ποικίλλει κατὰ τὴν διάφορον ὥραν τοῦ ἔτους, καθ' ἣν φρονεῖται τὸ ζῶον;

14. Κατασκευάζονται ἐγγχωρίως πλακοῦντια ἐν σχήματι ζῶου φέροντα ὄνομα ζῶου; Κατασκευάζονται, πωλοῦνται ζῶα ἐξ ἀργύρου καὶ ποῖα;

15. Πιστεύεται, ὅτι οἱ νεκροὶ δύνανται νὰ ἐμφανισθῶσιν ὑπὸ μορφήν ζῶου;

16. Πιστεύεται, ὅτι οἱ γόητες δύνανται νὰ λάβωσι τὴν μορφήν ζῶου;

17. Τίνα ζῶα πιστεύεται, ὅτι ἐννοοῦσι τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀνθρώπου;

18. Ὑπάρχουσι ζῶα, ἀτινα πιστεύεται, ὅτι δύνανται νὰ λάβωσιν ἀνθρωπίνην μορφήν, ἢ ζῶα ὑφ' ἃ πιστεύεται ὅτι λαμβάνουσιν ἀνθρώπιναι ὑπάρξεις διὰ μαγείας-γινόμεναι ζῶα ἢ ἐνεκα κατάρας;

19. Τίνα ζῶα ἐθίζεται νὰ λέγηται, ὅτι φέρουσιν εἰς τὸν οἶκον τὰ νεογνὰ καὶ πόθεν;

20. Ὑπάρχουσι διηγήσεις μεταμορφώσεως νεανίδων ἢ νέων εἰς πτηνὰ (π.χ. κύκνους κτλ.), περὶ ἀνθρώπων παρελθουσῶν γενεῶν ἐχόντων μορφήν ζῶου, ὅπως ἢ ἐν μέρει (ὄτα κτλ.), γυναικῶν τεκουσῶν ζῶα καὶ ποῖα;

21. Ὑπάρχουσι που τελεταὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει, τῷ γάμῳ ἢ τῷ θανάτῳ, ἐν αἷς λαμβάνει μέρος ζῶον τι, ἐν αἷς μεταχειρίζονται τὸ δέρμα ζῶου τινός; Προτιμᾶται πρὸς ἐστίασιν εἰς τὰς ἑορτάς τοῦ γάμου ἢ σὰρξ ὠρισμένων ζῶων;

22. Υπάρχουσιν οικοδομαί (μύλοι κτλ.) φέρουσαι ἐπὶ τῆς κορυφῆς κεφαλὴν ζώου ἐκ ξύλου ἢ ἄλλης ὕλης; Θεωροῦσί που, ὅτι ἡ τήρησις κρανίων ἐν τῷ οἴκῳ, ἐν τοῖς ἀγροῖς κτλ. εἶναι φυλακτήριος αὐτῶν;

23. Τίνων ζῶων ὀνόματα (ἢ ἀπεικονίσεις) χρησιμοποιοῦνται εἰς ξενοδοχεῖα, πανδοχεῖα ἢ καφενεῖα μικρῶν πόλεων ἢ ἀγρῶν ἀντὶ ἐπιγραφῶν; Τίνα ζῶα εἰς ἀνεμοδείκτας;

24. Υπάρχουσι παιδιαὶ ἢ ἑορταὶ παιδῶν, καθ' ἃς οὗτοι ἀπομιμοῦνται ζῶα ἢ διδούσιν εἰς ταῦτα ὄνομα ζώου;

25. Πιστεύεται, ὅτι πρέπει νὰ θάπτονται τὰ πτώματα τῶν ζῶων (ἐνεκα λόγων δεισιδαιμονίας);

✱

1. Πᾶς συλλέκτης πληροφοριῶν παρακαλεῖται νὰ ὀρίσῃ ἀκριβῶς τὸν τόπον ἐκάστης παρατηρήσεως.

2. Νὰ παραθετῆ παρὰ τὸ σύνθημα ὄνομα τὸ κατὰ τὸ ἐγχώριον γλωσσικὸν ἰδίωμα.

3. Ν' ἀποστείλῃ δείγματα ἢ ἀπεικονίσεις (εἰ δυνατόν φωτογραφίας) τῶν ὑπ' ἀριθ. 14 καὶ 22 ἀντικειμένων.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς μέσης παιδείσεως, τὸ ὅποιον, πλὴν τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν περὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἀσχολουμένων, ἤρξασιν νὰ συγκινήσῃ καὶ τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ πολιτισμένου κόσμου, ὁ «Πεσταῖος Λόγος», ἑγκριτοῦ ὄργανου τοῦ οὐγγρικοῦ τύπου, ἐδημοσίευσεν τὸ κάτωθι ἄξιον προσοχῆς ἄρθρον.

Σ. τ. Δ.

Η ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

«Οχι μόνον οἱ περὶ τὰ παιδαγωγικὰ ἀσχολούμενοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἕξω τοῦ περιωρισμένου κύκλου τῶν διδασκάλων οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀμυβήσαντες, ὅτι τὸ ζήτημα παραμένει ἄλυτον καὶ ὅτι χρῆζει ἐπιτακτικῶς ταχείας λύσεως. Αἱ γνώμαι εἶναι μόνον διηρημέναι ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν, καθ' ἣν δέον νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα. Τὸ διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου ἔθεσε τέρμα εἰς πλείστους ὅσους ἐνδοιασμούς, διὰ τοῦτο δὲ ἀκριβῶς σημειώνει ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς παιδείσεως¹. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Γερμανία θεωρεῖται ὡς πρότυπον ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ διὰ τὰ σχολικὰ ζητήματα, τὸ παράδειγμα αὐτῆς θὰ ἐξακκήσῃ μεγάλην ἐπιρροὴν πρῶτιστα πάντων εἰς Αὐστρίαν ἐπὶ τέλους καὶ ἡμεῖς θ' ἀκολουθήσωμεν αὐτήν, ἐνῶ ἀναμφιβόλως εἰμεθα ἰκανῶς παρεσκευασμένοι, ὅπως ὑποδυθῶμεν τὸ κύριον πρόσωπον.

Τὸ ζήτημα τῆς μέσης παιδείσεως εἶναι κυ-

ρίως εἰπεῖν ζήτημα δικαιωμάτων. Δὲν πρόκειται πρῶτιστως περὶ τοῦ ποῖα μαθήματα πρέπει νὰ διδάσκωνται εἰς τὴν μίαν ἢ εἰς τὴν ἄλλην μέσῃν σχολὴν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ποῖα δικαιώματα θὰ παρέχῃ ἡ μέση παιδείσις διὰ περαιτέρω σπουδὰς ἢ ἀξιώσεις. Ἄπαντα τὰ μεταρρυθμιστικὰ σχέδια ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Αὐστρίᾳ διετελοῦν ὑπὸ τὸ σύνθημα τοῦ γυμνασιακοῦ μονοπωλίου. Κατὰ ταῦτα μόνον τὸ γυμνάσιον δίδει δικαίωμα διὰ πάντα, πᾶσα δὲ ἄλλη σχολὴ τῆς μέσης παιδείσεως ἔπρεπε νὰ παρέχῃ ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερα δικαιώματα. Αἱ συνέπειαι τῆς ἐσφαλμένης ταύτης πορείας ἐπανειλημμένως μὲν προελέχθησαν, ἐπὶ τέλους ὁμως ἐπῆλθον πράγματι. Τὸ γυμνάσιον κατέπιπτεν ὀσημέραι ταπεινότερον, αἱ ἀποτυχίαι αὐτοῦ ἀπέβαινον ὀσημέραι ἐλείοντεροι, σήμερον δὲ πᾶς μαθητὴς γνωρίζει ὅτι τὸ γυμνάσιον γενικῶς — διότι μόνον ὀλίγοι ἐξαίρεσις ἐπιβεβαιούσι τὸν κανόνα — οὐδὲ εἰς τὰς μετριωτέρας ἀπαιτήσεις ἐπαρκεῖ. Καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γείνη ἄλλως Σχολὴ εἰς τὴν ὅποιαν εἰσέρχοντο παῖδες, ἔχοντες ἢ μὴ τὴν ἀπαιτουμένην ἐιδικὴν κλίσιν, σχολὴ ἣτις πρέπει νὰ δώσῃ πτυχίον εἰς πάντα θέλοντα νὰ ἀνυψωθῇ ὑπὲρ τὸν γεωργὸν ἢ τὸν ἐργάτην, θὰ ἐλαττώσῃ βεβαίως ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῆς, οὗτω δὲ κατήντησε νὰ λαμβάνωσι πτυχίον μαθηταὶ μὴ δυνάμενοι μηδὲ τὸν εὐληπτότερον Λατίνον συγγραφεῖα νὰ μεταφράσωσι, μὴ δυνάμενοι νὰ γράψωσιν μηδὲ τὴν ἀπλουστεράν γερμανικὴν φράσιν.

Εἶναι ἀληθές ὅτι εἰς τὸ γυμνασιακὸν τοῦτο μονοπώλιον καὶ ἡμεῖς διηνοίξαμεν ρήγματα ἐκ δύο πλευρῶν. Ἄπαξ μὲν διὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν πρακτικῶν σχολῶν, εἶτα δὲ διὰ τῆς διατάξεως, καθ' ἣν ἡ ἑλληνικὴ εἶναι προαιρετικὴ. Αἱ πρακτικαὶ ὁμως σχολαὶ δὲν ἀνταπεκρίθησαν πρὸς τὰς ἐλπίδας, αἵτινες ἐβασίσθησαν ἐπ' αὐτῶν. Καὶ ἦτο φυσικόν. Σχολὴ ἣτις μετὰ τῆς αὐτῆς διαρκείας σπουδῶν καὶ ὁμοίων ἐξωτερικῶν ἐνδείξεων ἴσταται πολὺ κατωτέρω τοῦ γυμνασίου ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῶν δικαιωμάτων, ἅτινα παρέχει, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνταγωνισθῇ πρὸς τοῦτο. Ἐζητήθη ἡ θεραπεία τοῦ ἀτόπου τούτου διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς προαιρετικῆς διδασκαλίας τῆς λατινικῆς, ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἐβλάψε τὴν πρακτικὴν σχολὴν, χωρὶς ν' ἀνυψώσῃ τοὺς μαθητὰς αὐτῆς εἰς ὑψηλότερον κύκλον.

Πολὺ ὀρθότερα ἰδέα ἦτο ἡ εἰσαγωγὴ τῆς προαιρετικῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλ' ἡ βίωσιμος αὐτῆ ἰδέα ὑπουργοῦ ἀπορασιαστικοῦ ἐπραγματοποιήθη ὑπὸ συμβούλων νεωρῶν κατὰ τρόπον ἥμισυ πρακτικὸν καὶ ἐπιβλαβεστάτον. Ἄντι δὲ διὰ τὴν ἰδρυθῆσιν σχολαὶ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἄλλαι ἀνευ αὐτῆς, εἰσῆχθη ἡ ἑλληνικὴ προαιρετικῶς εἰς ἀπάσας τὰς σχολὰς,

¹ Περὶ τοῦ διατάγματος τούτου ἴδε «Ἐθν. Ἀγωγὴν» 1900 σελ. 372.

τοῦθ' ὅπερ ἐπέφερε παράλυσιν τοῦ γυμνασίου, μὴ ὑπολογιζομένης τῆς συγχύσεως, ἣτις προήλθεν ἐκ τῶν συγκεχυμένων μαθημάτων, ἅτινα ἀντικατέστησαν τὴν ἑλληνικὴν.

Ἦδη ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ἔλυσε τὸ περίπλοκον καὶ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα καθ' ὃν καὶ ἡμεῖς ὑπεδεικνύομεν τρόπον. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀπαιτεῖ ὅπως ἅπασαι αἱ σχολαὶ τῆς μέσης παιδείσεως ἔχωσι καὶ χορηγῶσι τὰ αὐτὰ δικαιώματα, τοῦτο δὲ εἶναι ἀκριβῶς ἡ μόνη λύσις τοῦ ζητήματος. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὑπολείπεται μία δυσχέρεια, πρὸ τῆς ὁποίας θὰ κλίνη καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, διότι οὐχὶ μόνον δραστήριος εἶναι, ἀλλὰ συγχρόνως εὐφυῆς καὶ συνετός.

Ἐν Γερμανίᾳ ὑπάρχουσι τρεῖς εἶδη σχολῶν τῆς μέσης παιδείσεως, ἦτοι τὰ γυμνάσια (μετὰ λατινικῆς καὶ ἑλληνικῆς), τὰ πρακτικὰ γυμνάσια (μετὰ τῆς λατινικῆς ἀνευ ἑλληνικῆς), αἱ πρακτικαὶ σχολαὶ (ἀνευ λατινικῆς καὶ ἀνευ ἑλληνικῆς). Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατόν αἱ τελευταῖαι αὐταὶ νὰ τεθῶσιν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὰς δύο πρώτας. Ἄνευ ποιῆς τινος, μετρίως ἔστω, γνώσεως τῆς λατινικῆς, ἀνευ ὀλίγων, ἔστω καὶ περιωρισμένων, στοιχείων κλασικῆς παιδείσεως οὐδεὶς δύναται ἐν Γερμανίᾳ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς σπουδὰς ἱατρικῆς, νομικῆς ἢ θεολογικῆς. Τοῦτο ἀμέσως κατενόησαν οἱ ἐν Γερμανίᾳ, διὸ καὶ διάταγμα τοῦ πρώην ὑπουργοῦ τῆς παιδείας ὑπὸ ἡμερομηνίαν 26 φεβρουαρίου 1901 ἐντέλλεται εἰς τὴν ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν διὰ τοὺς διδασκάλους τῶν μέσων σχολῶν νὰ ζητῶσιν ἐξ ὑπετέρων ἀπὸ τῶν τελειοδιδάκτων τῆς μέσης παιδείσεως ποῖαν τινα γνώσιν τῆς λατινικῆς. Ἄλλ' ἐρωτῶμεν, διατὶ δὲν εἰσάγεται ἡ λατινικὴ, ἔστω ἐν περιωρισμένῳ κύκλῳ, εἰς τὰς πρακτικὰς σχολὰς, ἀφοῦ ὅλοι οἱ τελειόφοιτοι τῶν σχολῶν τούτων θ' ἀναγκασθῶσιν ὑστερον νὰ σπουδάσωσι τὴν γλῶσσαν ταύτην δι' ἰδιαιτέρων μαθημάτων;

Οὐχ ἦττον πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὸ ζήτημα τῶν σχολῶν τῆς μέσης παιδείσεως κατ' ἀρχὴν τοῦλάχιστον ἐλύθη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος. Ἐλύθη ὁμως τὸ ἥμισυ αὐτοῦ μόνον, ὅτι δηλαδὴ ἅπασαι αἱ σχολαὶ τῆς μέσης παιδείσεως πρέπει νὰ χορηγῶσι τὰ αὐτὰ δικαιώματα. Ἄλλ' ἡ ἀπόφασίς αὕτη πρέπει νὰ ἐπεταθῇ διὰ τῆς ἀρχῆς ὅτι οὐδεμία σχολὴ μέσης παιδείσεως εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ ἀνευ τῆς λατινικῆς καὶ ἀνευ κλασικῆς παιδείσεως.

Πρέπει δηλαδὴ νὰ ὑπάρχωσι τρεῖς κατηγορίαι σχολῶν τῆς μέσης παιδείσεως, παρέχουσαι ἅπασαι τὸ δικαίωμα ἐξακολουθήσεως τῶν περαιτέρω σπουδῶν, ἦτοι τὸ γυμνάσιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ λατινικὴ καὶ ἡ ἑλληνικὴ θὰ τηρήσωσι τὰ ἀρχαῖα δικαιώματα, δεδικαιολογημένα ἄλλως τε διὰ τοὺς ἐιδικὰς κλίσεις ἔχοντας τὸ πρα-

κτικὸν γυμνάσιον, χαρακτήρος νεωτεριστικωτέρου, ἐν τῷ ὁποίῳ δὲν θὰ διδάσκηται μὲν ἡ ἑλληνικὴ, ἀλλ' ἡ λατινικὴ θὰ διδάσκηται συστηματικῶς ἀπὸ τῆς 6' τάξεως καὶ τέλος ἡ πρακτικὴ σχολὴ νεωτεριστικοῦ συστήματος, ἐν ἣ ἡ λατινικὴ θὰ διδάσκηται ἀπὸ τῆς 5' τάξεως ὑπὸ πρακτικὴν μᾶλλον ἐποψίν.

Ἡ μεταρρυθμίσις αὕτη θὰ θεραπεύσῃ τὰ σημερινὰ ἄτοπα. Τὸ μὲν γυμνάσιον θὰ σώσῃ, καθιστῶσα αὐτὸ παιδευτήριον ὑπέροχον, οἷον ὑπῆρξεν ἄλλοτε, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀγωγῆς, τοὺς δὲ γονεῖς θὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τῆς φροντίδος τοῦ νὰ ἐκλέγωσιν ἐκ τῶν προτέρων τὸ στάδιον τῶν τέκνων των, διότι δὲν θὰ ὑπάρχωσι δυσχέρεια πρὸς μετάβασιν ἐκ τῆς μιᾶς σχολῆς εἰς ἄλλην.

Μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ ἄρτι ἀποθανόντος Κεφαλῆνος σατυρικοῦ ποιητοῦ Ἀνδρέα Λασκαράτου ὑπάρχει καὶ παρωδία ἐκ τῆς Ἰλιάδος τῆς μεταξὺ τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως ἔριδος. Ταύτην ἀναδημοσίευσεν πλὴν τῶν ὀλίγων τελευταίων στίχων τηρήσαντες τὴν ἰδιόρρυθμον ὀρθογραφίαν τοῦ ποιητοῦ καὶ τὰς σημειώσεις του. Σ. τ. Δ.

ΚΑΥΓΑΣ

ΜΕΤΑΞΥ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΟΣ ΚΑΙ ΑΧΙΛΛΕΩΣ

Ἔτσι τοὺς εἶπε ὁ Κάλχας ποῦ τὸν εἶχαν Μάντη τους, καὶ αὐτικὸν ὄνειροκρίτη. Μὰ τότες ἐσηκώθη ὁ Ἀγαμέμνωνας Ὅπου τοῦ ἐξοινοφάνηκε τὸ μάντευμα. Καὶ τὸν ἐστραβοκύτταξε καὶ τοῦπε, Μάντη κακὴ, ποῦ ὅλο κακὰ σκαφίζεσαι! ¹ Ποτὲ καλὸ δὲ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα σου! Καὶ ὡς καὶ τώρα μὰς λές πῶς ἐξατίας μου Μὰς ἠγάσθηκα ὁ Ἀπόλλωνας, ποῦ ἀνήθηκα Νὰ δώσω τὴ Χρυσίδα τοῦ πατέρα τῆς. Δὲν τὴν ἔδοσα, ναί, καὶ τὴν προτίμησα Ἀπὸ τὴν Κλυταιμνήστρα τὴ γυναῖκά μου. Γιατὶ σέρονει μακρότερο τὸ στράσινο ², Χωρὶς βούρκους πολλοὺς καὶ πολλὰ τσάγαλα. Γιατὶ ἔχει μαλιὰ τόσα στὸ κεφάλι τῆς Καὶ ὀικὴ τῆς, καὶ ξένα πολυμάζογτα. Κι' ὡς καὶ τὴν τρίτσα τὴ φορεῖ στὴ μύτη τῆς Κι' ὄχι, σὰν παλαιούθη, στὸ κεφάλι τῆς. Ἐτούτες εἶναι γὰρες ἀξέτιματες!... Κι' ὁμως ἄς πᾶνε. Ἐγὼ τὰ ἐγγενιάζομαι Ὅλα τούτα τὰ θέλητρα τῆς ἐντέλειας. Για νὰ γείνη ἡ εὐχάριστή τῆς Ἀπόλλωνα. Καὶ νὰ πάψῃ ἀπὸ μὰς τώρα τὰ βέλη του. Μὰ ἔτσι κηρύλας ἔσσις τὸ γλυγορώτερο Νὰ μοῦ ετοιμάσετε ἄλλα ἀντάξια λάφυρα, Για νὰ μὴν εἶμ' ἐγὼ μόνος ἀβράβεφτος Ἐγὼ, ποῦμαι καλύτερος ἀπ' ὅλους σας.

¹ Σκαφίζεσαι ὑποθέτοντες ἴσως μίαν σκάφη τὸ κεφάλι, μέσα εἰς τὴν ὁποία ετοιμάζονται ὅλοι οἱ διαλογισμοί. Ἴσως πάλι καὶ ἀπὸ τὸ ἀκρίτωμα.

² Στράσινο βρομό-μοδα, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Κυρία ἐπέρινε τὴ βέστα τους μέσα πρὸς βούρκους καὶ ἄλλες ἀπαστρίες τοῦ ὄρουμου.

ώριοτάτα διασκευασθή, ἔθριβον δ' εἰς αὐτὴν τὰ ἄνθη, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων περιέφερον τὴν ἀπαστράπτουσαν καλλομένην καὶ τὰς πολυτελεστάτας ἐσθητάς των αἱ ὠραῖαι τῆς πόλεως. Κατὰχρησις ὁμως μεγάλη ἐγένετο εἰς τὸ γύμνωμα τῶν ὤμων καὶ τῶν τραχήλων.

Τὴν ὠρισμένην ὥραν ὁ Κρούγερ ἐνεφανίσθη συνοδευόμενος ὑπὸ τινῶν προξένων καὶ ἄλλων ἐπισήμων. Διήλθε πρῶτος τὸν διάδρομον καὶ ἄνευ διατυπώσεων ἠνοιξε μόνος τὴν θύραν τῆς αἴθουσας τοῦ χοροῦ.

— Ἄ! Θεέ μου! ἀνέκραξεν αἴφνης ἐπανακλείων ἐν σπουδῇ τὴν θύραν. Τί ἔκαμα! αἱ κυριαὶ δὲν ἐνεδύθησαν ἀκόμη!

Αἱ κυριαὶ τότε καταταραχθεῖσαι ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν πρόχειρα περικαλύμματα καὶ ὁ ἀγαθὸς πρόεδρος λυπούμενος δὴθεν διὰ τὴν ἀπροσεξίαν του ἐπέμενε νὰ μὴ εἰσελθῇ εἰς τὴν αἴθουσαν πρὶν αἱ κυριαὶ ἐνδυθῶν, ὅπως ἔλεγε. Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς ἐσπερίδος ἐπέμενε νὰ ζητῇ συγγνώμην παρὰ τῶν κυριῶν διὰ τὴν σπουδὴν του.

Σκύλου νομοδύνη.

Ἐπανελθὼν ἐκ τοῦ θεάτρου μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν δύο τέκνων του νέος ἔμπορος τῶν Παρισίων πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν παρετήρησεν ὅτι κλέπται εἶχον εἰσελθῆ κατὰ τὴν ἀπουσίαν των εἰς τὸ οἶκον. Δὲν κατώρθωσαν μὲν νὰ παραδιάσουν τὸ σιδηροῦν χρηματικιδίον, ἀφῆρσαν ὁμως πολλὰ κοσμηματα, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ μίαν ἀγγλικὴν ἄμαξαν μὲ τὸν ἵππον καὶ ἓνα μικρὸν σκύλον. Αἱ ἔρευναι τῆς ἀστυνομίας ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος καὶ ὁ ἰδιοκτῆτης εἶχεν ἀπελπισθῆ πλέον, ὅτε αἴφνης ἐνεφανίσθη ὁ σκύλος, τὸν ὁποῖον ἡ οἰκογένεια ὑπεδέχθη μετ' εὐνοήτου χαρᾶς.

Τὴν ἐπιούσαν ὁ οἰκοδεσπότης θωπεύων τὸν σκύλον τοῦ εἶπε:

— Λοιπόν, Μεδόρ, ποῦ εἶνε τώρα ὁ σύντροφός σου ὁ Καθόλ;

Καθόλ ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ κλαπέντος ἵππου.

Ὁ σκύλος εὐθὺς ὤρμησε πρὸς τὰ ἔξω, ἔπειτα ἐπανῆλθε καὶ ἔσυρε τὸν κύριόν του ἀπὸ τοῦ ἐνδύματος πρὸς τὴν ἐξόδον. Τοῦτο δὲ ἐπανέλαθε πολλάκις.

Ἐνόησαν τότε ὅτι τὸ νοῆμον ζῆλον ἤθελε νὰ φανερώσῃ τὸ μέρος ὅπου ἐφυλάσσετο καὶ ὁ ἵππος. Δύο ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ σκύλου καὶ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Μεδόρ ἐστάθησαν ὅλοι ἀπέναντι παλαιᾶς οἰκίας ἀποκέντρου ὁδοῦ. Ἐντὸς αὐτῆς συνελήφθησαν δύο νέοι, οἵτινες ὠμολόγησαν κατόπιν ὅτι ἦσαν οἱ αὐτουργοὶ τῆς κλοπῆς. Εὐρέθησαν δὲ καὶ ὁ ἵππος καὶ ἡ ἄμαξα καὶ τινὰ τῶν κλαπέτων κοσμημάτων.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς.

Κατὰ τὸν Ἀμερικανὸν στατιστικὸν Χόλτ Σάλιγκ ὁ σημερινὸς ὀλικὸς πληθυσμὸς τῆς ὑψηλοῦ προσεγγίζει εἰς τὰ 4 δισεκατομμύρια. Κατὰ τὴν προϊούσαν ἀναλογίαν τῆς αὐξήσεως ὁ πληθυσμὸς οὗτος θ' αὐξήθη μέχρι τοῦ 2000 ἔτους εἰς 4 δισεκατομμύρια καὶ 328 ἑκατομμύρια, εἰς τὰ 2,100 θὰ συμ-

ποσῶθῃ εἰς 11 δισεκατομμύρια καὶ 706 ἑκατομμύρια, τῷ 2200 εἰς 31 δισεκατομμύρια καὶ 622 ἑκατομμύρια καὶ τῷ 2250 εἰς 52 δισεκατομμύρια. Δὲν θὰ ὑπάρχῃ τότε οὔτε σπιθαμὴ γῆς ἀκατοίκητος, ἀφαιρουμένων τῶν καλλιεργουμένων γαιῶν, τῶν μεταλλείων καὶ τῶν ὁδῶν.

Ἡ μαγειρικὴ τῶν ἠγεμόνων.

Ἡ πολυτελεστέρη καὶ πλουσιωτέρα μαγειρικὴ εἶναι ἡ τῆς Ρωσικῆς αὐλῆς. Ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεώς του εἰς τὸν θρόνον ὁ Τσάρος Νικόλαος ὁ Β', ὅστις ἀγαπᾷ πολὺ τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς τραπέζης, ἐξώδευσε 1,600,000 φράγκα διὰ τὴν τροποποίησιν τῆς μαγειρικῆς καὶ τοῦ ἐστιατορίου τοῦ χειμερινοῦ ἀνακτόρου τῆς Πετροπόλεως. Ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ μαγειρικὰ σκεύη εἶναι ἀργυρᾶ, ὑπάρχουσι δὲ καὶ πολλὰ χρυσᾶ χρονολογούμενα ἀπὸ Αἰκατερίνης τῆς Μεγάλης. Ὁ ἀρχιμαγειρὸς τοῦ Τσάρου ἔχει μισθὸν ἐτήσιον 160,000 φράγκων, ὁ δὲ μισθὸς τῶν ἐξ παραμαγειρῶν ποικίλλει μεταξὺ τῶν 20—30,000 φράγκων. Ἐν ὅλῳ ὁ Τσάρος δαπανᾷ διὰ τὴν τράπεζαν κατ' ἔτος περὶ τὰ 3,000,000 φράγκων.

Μετὰ τὴν ρωσικὴν ὡς πρὸς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν πλοῦτον ἔρχεται ἡ ἰσπανικὴ μαγειρικὴ, τῆς ὁποίας μόνον τὰ σκεύη ἔχουσι ἀξίαν 1,000,000 φράγκων. Μετ' αὐτὴν ἔρχεται ἡ ἀγγλική. Τὰ ἐπιπλα τοῦ βασιλικοῦ ἐστιατορίου τῆς Ἀγγλίας ἔχουσι μεγάλην ἀξίαν κατασκευασθέντα ἐκ παλαιᾶς ὁδοῦ ἐπὶ τῆς ἐσχατῆς Γεωργίου τοῦ Γ'.

Πολὺ ἀπλουστέρη τούτων εἶναι ἡ τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου καὶ τοῦ προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Λουμπέ.

Κολλοδαφα νομίσματα.

Ἄρχηται ἰαπωνικὸν νόμισμα ἀργυροῦν, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Ὁ μ π ἂ ν καὶ ἔχει βάρος ἡμισείας λίτρας. Ἐχει διάμετρον 8 ἑκατοστομέτρων καὶ ἀξίαν 275 φράγκων. Πολλὰ τοιαῦτα νομίσματα κυκλοφοροῦσι μεταξὺ τῶν τραπεζιῶν τοῦ Τόκιου καὶ τῆς Ἰοκοχάμης, οἱ δὲ πλοῦσοι εὐπατρίδιαι τῆς Ἰαπωνίας πληρώνουσι συνήθως εἰς ὁ μ π ἂ ν τὰς ἀγορὰς των. Νομίσματα ὁμως κολοσσαία ἀπαντᾷ τις εἰς τὸ Ἀνάμ. Ἐκεῖ τὸ Λ ὀ σ λ, ὑπὸ τὸ σῆμα δίσκου λεπτοτάτου, περιφερείας ὁμως 15—18 ἑκατοστομέτρων, εἶναι νόμισμα χρυσοῦν ἀξίως 1000 φράγκων. Ζυγίζει περίπου 420 γραμμάρια καὶ ἀποτελεῖ τὸ μέγιστον τοῦ κόσμου νόμισμα. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ τὸ β ἔ ν δ α τῶν Ἀχωντῆ ἀξίως 250 φράγκων, καὶ τὸ ἐν Καλιφορνίᾳ κυκλοφοροῦν μέγα νόμισμα ἀξίως 50 δολλαρίων.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Διατήρησις ζωοῦ.

Ὁ ζωὸς διατηρεῖται ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, εἰν βράζεται καθ' ἡμέραν καὶ μεταγγίζεται εἰς καθαρὸν δοχεῖον, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ σκεπάζεται.